

REPERTOÁROVÁ PŘÍLOHA AMATÉRSKÉ SCÉNY

DIVADELNÍ HRY

PRO DĚTI

Z AUTORSKÉ SOUTĚŽE

OŘÍŠKY PRO POPELKU

V třetím ročníku autorské soutěže Oříšky pro Popelku byly oceněny dva texty. Jako nejlepší získala druhé místo (první uděleno nebylo) hra Petra Lněničky nazvaná Vosírna, kterou jsme uveřejnili v minulém čísle AS. Na třetím místě se umístil druhý oceněný text autorů **Heleny Němcové a Václava Vedrala** s názvem **Matěj a čarodějnice**. Text hry otiskujeme v této repertoárové příloze AS.

Helena Němcová, narozena 1937, v r. 1966 absolvovala studium na Filozofické fakultě UK v oboru estetika, od r. 1960 do r. 1970 pracovala v Krajském kulturním středisku Středočeského kraje, v letech 1970 – 1990 v dělnických profesích. Od 1.4.1990 do r. 2002 byla tajemnicí Úřadu městské části Praha–Zbraslav. V současné době pracuje v Dětských jeslích Zbraslav.

Napsala celkem 10 původních celovečerních divadelních her (z toho 1 operní libreto – Kohoutek a slepička), 7 z nich bylo inscenováno v Divadle Jana Kašky na Zbraslavi. V současné době vydala v nakladatelství Eroika novelu s názvem Irena. Na svém autorském kontě má rovněž na 400 textů k písním, k nimž hudbu složil její syn Václav Vedral.

Václav Vedral, narozen 1963, syn Heleny Němcové, absolvoval v r. 1984 Státní konzervatoř v Praze v oboru klavír. Zkomponoval hudbu k 9 divadelním hrám a operu Kohoutek a slepička, je autorem hudby cca 400 písniček různých žánrů, většinou na text H. Němcové. V současné době je učitelem a korepeditorem Základní umělecké školy v Praze na Zbraslavi. Kromě toho vystupuje v agenturních hudebních vzdělávacích pořadech a na zájezdových koncertech.

Kontakt na autory lze získat v redakci Amatérské scény v NIPOS-ARTAMA u dr. Milana Strotzera – tel. 221 507 956-7, e-mail: mistr@nipos-mk.cz.

Milan Strotzer

DRAMATURGICKÝ PENDANT

KE HŘE

MATĚJ A ČARODĚJNICE

Text hry **Matěj a čarodějnice** autorů **Heleny Němcové** a **Václava Vedrala** získal třetí cenu v autorské soutěži Tři oříšky pro Popelku. Mezi ostatními texty totiž vynikal zejména svým divadelním viděním a cítěním. Zatímco u ostatních textů často převládá slovní sdělení, vysvětlování, tento text nabízí jasnou možnost jevištního ztvárnění. I jazyk, kterým se obrací k dětskému divákovi, je předností textu. Jedná s divákem jako s partnerem, nepodceňuje ho. Problémem textu je pak to, že vlastní zpracování situací místy pokulhává za divadelně nosným nápadem.

Tři mladé čarodějnice nebaví učení, raději zkoumají lidský svět (a zejména muže v něm), až jedné z nich, Kačizně, se podaří (ne tak docela vlastním úsilím) do světa lidí dostat, objevit jeho přednosti a zůstat v něm. Její spolužačky ji pak dobrovolně optimisticky následují, ačkoli jdou do mnohem větší nejistoty než Kačizna, která už má u lidí jisté zázemí. Nadějí a vzorem všem mladým čarodějnicím může být sympatická a praktická bába Důraska, bývalá čarodějnice, kdysi také polidštěná. Ve světě kouzel nakonec zůstává jen učitelka Hudrmanice, která ale podléhá citu a vdává se, čímž také porušuje původně proklamovaná čarodějnická pravidla. Ani jeden ze dvou světů – čarodějnický a lidský – tu není líčen jako bezproblémový, ten lidský je dokonce problematičtější, protože se v něm i pláče, někdy je smutno a musí se pracovat, ale stojí za to v něm žít. To vše se děje nenásilně, logicky a s humorem, proto nelze mluvit o přepjaté didaktičnosti textu (častý problém her pro děti) a je tu zároveň daná možnost ztotožnění se s hrdiny, s jejich sny a přáními. Ono PROČ stojí za to být člověkem, a ne čarodějnicí, by v textu ještě mohlo být podpořeno. Vztah Matěje a Kačizny se promění příliš náhle, měl by se spíše postupně rozvíjet alespoň v několika stupíncích, abychom registrovali, že si oba uvědomují, jak moc znamená pomoc druhému, lidská sounáležitost atd.

Divadelní cítění a vidění autorů potvrzuje už navržené rozmístění scény – na předscéně je čarodějnická škola, za ní na jevišti se odehrávají scény v kovárně. Čarodějnice tak mají možnost celé dění hry sledovat a komentovat jej. Tento motiv není ve hře zcela využit, ale jde samozřejmě hlavně o podnět pro inscenátory. K dalším kladům textu a podpoření divadelnosti patří střídání situací v kovárně a ve škole, čímž se dobře prokomponovává děj. Jsou tu celkem přehledné expozice obou světů a postupně se děj v obou světech začne prolínat, ovlivňovat, reakce v jednom navazuje na akci ve druhém. Na začátku hry vstupujeme přímo do situací, dostáváme jasné informace o postavách a vztazích, a to nejen ze slov, ale také z jednání, více či méně zdařile. Aby toho „zdařile“ bylo více, možná by stálo za to zamyslet se nad zřetelnější odlišností tří mladých čarodějnic, resp. dvou – Teryzny a Evizny. Také obě mužské postavy, hlavně Matěj, jsou tak trochu „chodící plusy“, až na Kovářovu nedůvěřivost a Matějovu nechuť k ženění. Možná by jejich sympatičností prospělo něco málo z čarodějnických (ve skutečnosti zatraceně lidských!) vlastností. Všechny zmíněné postavy by měly více co hrát a dramatickosti situací by se tím posílila.

Problém vidím také v proporcích textu. První díl hry, tj. než se Kačizna dostane do kovárny, zabírá celou polovinu hry. Naopak závěr je strmý až až. Jako by si autoři najednou nevěděli rady s rozehraným příběhem, a tak jej raději ukončili. Důraz je najednou kladen na „urychlené“ polidštění všech čarodějnic, jejich rozhodnutí se uděje během několika málo vět. Zejména závěr Hudrmanice je založen čistě na slově. Informace o tom, kam učitelka letí a proč, se dozvíme letmo z úst jedné mladé čarodějnice. Bylo by dobré vyvážit začátek a konec textu. Nebo je strmý závěr přípravou pro další díly – Matěj a čarodějnice 2, atp.? Motivy z konce hry by měly být prokomponovány do druhé

půle lépe, především touha dvou zbylých čarodějnic následovat Kačiznu. K tomu napomůže ono výše zmíněné PROČ. V tomto případě PROČ nebýt čarodějnicí.

První polovině textu by, myslím, prospělo vyškrtnutí některé ze situací v čarodějnické škole, případně nahrazení situací nápaditější. Konkrétně jde např. o první výuku strašení či o písničku, ve které se skloňuje slovo čarodějnice. Její text nijak nerozvíjí a neposouvá děj, je jen jednou z ukázek výuky (už druhou zpívanou) a stojí sama o sobě bez návaznosti na další a tak zbytečně prodlužuje expozici. Možná by mohla být nahrazena situací „výuky strašení“, která je v textu dál (před koncem první části), a na kterou pak dějově navazuje situace „rozdávání domácích úkolů“ mladým čarodějnicím. Tam už jinak vtipné opakování strašení zbytečně zdržuje před divadelně nosnějším zadáváním úkolů. Alespoň částečně bychom také chtěli vidět, jak čarodějnice úkoly plnily. Ne se to dozvědět jen ze slov.

Celkově by také, podle mého názoru, stálo za to prověřit funkci písni s ohledem na proporce textu. Některé z nich vhodně uzavírají nebo rozvíjejí situaci (písnička č. 1), ale obecně písně v dramatických textech pro děti často jen opakuji informace, které už víme nebo se je dále dozvíme a zbytečně retardují děj (tady vedle „skloňování“ např. písnička č. 3).

Na závěr ještě jistě stojí za to pochválit pointu prvního dílu, kdy Matěj donese Kačiznu do kovárny, a dále celkově lepší, dramatictější situace ve druhé polovině. Je tu co hrát – od střídání situací ve dvou světech, přes neviditelné čarodějnice, konflikt Důrasky a Hudrmanice aj.

Kvality dramatického textu samy o sobě nejsou samozřejmě zárukou kvalitní inscenace, ale jsou přinejmenším jejím důležitým předpokladem. A tak se upřímně těším na jevištní ztvárnění Matěje a čarodějnic.

Pavčina Morávková

HELENA NĚMCOVÁ

A VÁCLAV VEDRAL

MATĚJ A ČARODĚJNICE

POHÁDKA O DVOU DÍLECH

OSOBY

MATĚJ

Starý KOVÁŘ, jeho otec

DŮRASKA, sousedka

HUDRMANICE, učitelka čarodějnic

TERYZNA, mladá čarodějnice

KAČIZNA, mladá čarodějnice

EVIZNA, mladá čarodějnice

I. DÍL

Na předscéně je umístěna čarodějnická škola. Čarodějnice komentují v některých okamžicích děj. Katedra, tři židle

v řadě, na oponě nebo oponce klikyháky, čarodějné znaky, na katedře černá kočka, havran, skleněná koule.

(Zprava se loudají Evizna a Teryzna - nejlépe z hlediště - v ruce rance s učením. Dojdou k židlím, rance položí na židle a sednou si na zem. Mluví už během cesty hledištěm.)

EVIZNA

Tak ti teda povím, že už mě to tady vůbec nebaví.

TERYZNA

Myslíš, že mě jo? Hudrmanice pořád jen tíííicho, tíííicho, dobře poslouchajte...

EVIZNA

Bude maturíííta...

TERYZNA

Nojo, maturíta, ale dyť já vůbec nic neumím! Víš, nejvíc se mi líbí, když mě pošle do lesa strašit báby na houbách, tam chodí takovej velikej a hezkej mužskej, jéje!

EVIZNA

To je Kovářovic Matěj, ten se mi taky líbí. Zrovna včera jsem starý Důrasci očarovávala kozu a on tam přišel. Tos měla vidět, jakou má sílu! Důraska potřebovala spravit dvířka u chlívků a on je popad jako nic!

TERYZNA

Nojo, jenže takový čarování, co nás učí Hudrmanice, to jsou čáry pro malé děti! Očarovat kozu, kdo to jakživ viděl! Takhle proměnit nějakého prince a pak ho odčarovat a vzít si ho za muže nebo tak něco, ale kozu! Prosím tě, koho to dneska baví?

EVIZNA

Měl by nás učit někdo mladší, aby věděl, co se ve světě děje. Hudrmanici je už devětset let a není s ní vůbec žádná legrace! Tuhle jsem chtěla proměnit hajnýho v jelena a ta mi dala! Kde je Kačizna?

TERYZNA

Určitě zase zaspala, ta holka prospí soudnej den! A já vím, že jí Hudrmanice nic neřekne a kdybysme zaspaly my, to bys viděla!

HUDRMANICE

(Přichází hledištěm.) Dívky pozor! Sednout a nedutat, nemukat, nemluvit, tiše být! Tak, jestlipak jste všechny? Evizna...

EVIZNA

Prosím zde!

HUDRMANICE

Teryzna.

TERYZNA

Tady!

HUDRMANICE

Odpovídáme celou větou, Teryzno, kdypak se to naučíš? Za chvíli vás čeká maturííta a to jsem zvědavá, jak ji uděláte. A když neuděláte...

EVIZNA

Tak si ji zopakujeme!

HUDRMANICE

Za prvé nebýt drzá a za druhé nezopakujete, ale pan předseda maturíítní komise z vás nadělá jezinky a budete to mít! Místo čarování budete kvíčet v komínkách nebo svítit na močálech!

EVIZNA

Na jakejch?

HUDRMANICE

Na studených a bude vám zima na nohy a vůbec...učit se musíte, aby z vás byly ty nejlepší čarodějnice!

EVIZNA

No s těma kouzlama, co se tady učíme...

HUDRMANICE

Jsi drzá a hubatá, tiše být! Jsem pohádkově zkoušená učitelka čarodějnictví a nikdo na světě vás nemůže víc naučit! A tííí-cho, výuka začíná! Kdepak je Kačizna?

TERYZNA

Prosím, asi zaspala!

HUDRMANICE

Ale to ona nezaspala, ale asi dělá domácí úkoly, ona je taková pilná, zrovna v neděli proměnila... ale podívejte, už je taďy! Kdepak jsi byla, Kačizno?

KAČIZNA

(Loudá se k židli.) Ále, nechtělo se mi vstávat!

HUDRMANICE

To jsi určitě dělala domácí úkoly, že?

KAČIZNA

Ani mě nenapadlo, jen jsem přišla ze školy, tak jsem si lehla a spala až do teďka. A ještě bych spala, jéje. *(Zívá.)*

TERYZNA a EVIZNA

(Do sebe šťouchají a šeptají si.)

HUDRMANICE

Budeš se muset snažit tolik nespát, děvenko. Ospalost je lidská vlastnost a je potřeba...

KAČIZNA

Tak jo!

HUDRMANICE

Jak jsem řekla. A teď si sedni a vy dvě buďte zticha! Vyndejte si tabulky a pište si!

Písnička č. 1

Čáry máry pod kočáry, bílej havran, zlatá myš,
černá labuť, modrý máry, všechno si to řádně piš!
Čáry máry pod kočáry, malá hora, velkej kříž,
lehkej kámen, těžký páry. všechno si to řádně piš!
Čáry máry pod kočáry, kouzlo je k nám čím dál blíž,
pro kočky i pro kanáry, všechno si to řádně piš!
(Konec písničky.)

TERYZNA, EVIZNA a KAČIZNA

(Škrábou na tabulky.)

EVIZNA

Co je to za hloupej blábol?

HUDRMANICE

Vidím, že tě budu muset potrestat! To není hloupý blábol, to je základní maturitní zaříkadlo! Do zítřka to budete umět z paměti, vyzkouším vás! Kačizno, nespí, jsi ve škole! Bude se na tebe zlobit!

KAČIZNA

Když já jsem pořád tak ospalá!

HUDRMANICE

Abys byla nemocná, to by tak scházelo! Počkej, dám ti čarovný kamínek. *(Podává Kačizně z kapsy kamínek.)* Spolkní to! Vodu! *(Napřáhne ruku a ze zákulisí se vysune sklenice vody.)* Tak, zapij to a za chvíli ti bude dobře! A sedněte, pokračuje výuka! Zopakujeme si základní čarodějnická pravidla :

1. Nikdy se nebudeš mýt a česat!

2. Budeš lidem jenom škodit!

3. Nikdy nebudeš mít ráda žádného člověka!

4. Budeš se na sto honů vyhýbat práci kromě čarování!

Další si povíme zítra. Nechci vás, milé dívky, přetěžovat přemírou učení, ale prosila bych, abyste se to, co jsem vám dneska říkala, pečlivě naučily, protože zítra budu co?

EVIZNA

Zítra budu co?

HUDRMANICE

Zítra budu co, Kačizno?

KAČIZNA

(Lekne se.) Zítra budete.....zítra budete....spát!

HUDRMANICE

Nikoli, zítra nebudu spát, ale zkoušet! Správná čarodějnice nikdy nespí!

EVIZNA

Vy Kačizně nadržujete!

HUDRMANICE

Já že jí nadržuju? Co si to dovoluješ?

TERYZNA

Je to pravda, nadržujete!

HUDRMANICE

Dost! Nikomu nenadržuju, jsem spravedlivá!

EVIZNA

A prolhaná!

HUDRMANICE

Být prolhaná je jednou z čarodějnických ctností, pamatuj si to! A teď na závěr si ještě zopakujeme čarodějnické skloňování. Pozor!

Písnička č. 2

Kdo před vámi teď tady stojí?

EVIZNA, TERYZNA, KAČIZNA

Čarodějnice!

HUDRMANICE

Koho se lidi nejvíc bojí?

EVIZNA, TERYZNA, KAČIZNA

Čarodějnice!

HUDRMANICE

Komu se vše se strachem klaní?

EVIZNA, TERYZNA, KAČIZNA

Čarodějníci!

HUDRMANICE

Koho maj čáry za svou paní?

EVIZNA, TERYZNA, KAČIZNA

Čarodějníci!

HUDRMANICE

Jakpak si zavoláme na ni?

EVIZNA, TERYZNA, KAČIZNA

Čarodějnice!

HUDRMANICE

O kom mluvíme v každé větě?

EVIZNA, TERYZNA, KAČIZNA

O čarodějníci!

HUDRMANICE

S kým je nám nejlíp v celém světě?

EVIZNA, TERYZNA, KAČIZNA

S čarodějnicí!

(Konec písničky.)

HUDRMANICE

Výborně! Vidím, že snad tu maturííítu uděláte! A nyní končím vyučování a doufám, že se dobře připravíte na zítřejší zkoušení. Ještě vám zadám domácí úkoly. Evizna!

EVIZNA

(Jde ke katedře.)

HUDRMANICE

Odpoledne se chystají báby z vesnice na houby. Poletíš do lesa a všechny houby schováš, báby sem tam postrašíš!

EVIZNA

Zase? To je otrava pořád strašit báby!

HUDRMANICE

Už jsem řekla! A ty, Teryzno...

TERYZNA

(Jde ke katedře.)

HUDRMANICE

Ty půjdeš do vesnice a začaruješ Kovárovi oheň, aby kouřil a nehořel! Ten Kovář mi pije krev, protože vykřikuje, že kouzla a čáry jsou vymyšlenosti. Tak ať vidí!

TERYZNA

To já, prosím, ke kovářům půjdu ráda!

EVIZNA

To je nespravedlivé. Já do lesa a Teryzna ke kovářům!

HUDRMANICE

Pročpak? Mně se zdá... ne abys Teryzno, koukala na Matěje! Začarovat a pryč!

TERYZNA

Nojo, já vím!

HUDRMANICE

A ty, Kačizno, budeš celou noc hlídat Důrasky kozu, aby ji Důraska neodčarovala. Ta bába se nám plete do řemesla!

KAČIZNA

Dyť to neumí!

HUDRMANICE

Možná neumí, ale myslí si, že umí. Tak jí ještě sem tam otevři v noci okno a rozfoukni peří, co bude dneska drát!

KAČIZNA

Tak jo, budu se snažit.

HUDRMANICE

Končíme, končíme. A zítra nashledanou!

(Světnice. stůl, židle, okno, lavice, eventuálně plotna. Na stole misky a mísa s koláči. Bába Důraska volá z okna.)

DŮRASKA

Kováři! Matěji! Nojo, mužský! Je poledne a jim je to jedno, člověk se tady kuchtí s obědem a oni jsou bůhví kde! Kováři! Matěji! Chlapi jedni, slota zatracená! Ale já už jim prát a vařit nebudu, proč bych to taky dělala, práce mám doma dost. Ale oni vždycky, Důrasko, přece byste nám to neudělala, když máma je na pravdě boží, co bysme si tady počali, dva mužský bez ženský ruky. Bodejt', jen ať se Matěj ožení a hnedle tady bude ženská ruka. Špinavýho prádla pořád plno, to se ví, kováři, jedí jako nezavření, věčně hladoví. Ale už tomu bude konec, dneska zrovna jim to řeknu a už mě tady neuviděj. Mám já to ale trápení, takový nemá žádná jiná na světě...

KOVÁŘ

Copak tady, Důrasko, nadáváte? Je to slyšet až ven!

DŮRASKA

Nadávám, kováři, nadávám, a právě jsem se rozhodla, že jsem vám dneska vařila naposledy!

KOVÁŘ

To už tady bylo. A copak byste si sama doma počala?

DŮRASKA

Co bych si počala? Tak já vám povím, co bych si počala. Vyšla bych si pěkně pomaloučku do polí, do lesa, nažala trávu koze, sbírala bylinky na sušení. Ani by mi den nestačil! A místo toho já tuhle...

MATĚJ

Dobrý poledne. Copak se stalo, Důrasko, že se tak mračíte?

KOVÁŘ

Povídá tady paní sousedka, že už nám nebude vařit!

DŮRASKA

...ani prát, ani uklízet. Matěji, ty se zkrátka musíš oženit!

MATĚJ

Co to do vás vjelo? Proč bych se měl ženit? Nic mi nechybí...

DŮRASKA

...ale bude chybět. Dneska umeju nádobí a už mě neuvidíte! A jezte, vystydne vám polívka. Stejně už bude studená, protože nikdy nevíte, kdy je poledne!

KOVÁŘ

A já, bramboračka s houbama, to je něco! A koláče. Copak že jste pekla koláče? Dyť posvícení je až na podzim!

DŮRASKA

Co bych neupekla. Na rozloučenou. A dneska by měla přijít naše Madla, jako sestry holka a přinést mi kuřata od černý slepice, tak abych jí měla co podat. Matěji, to by byla pro tebe nevěsta! Holka je hezká, nějakou tu zlatku taky bude mít...

MATĚJ

Co mě pořád nutíte do ženění? To jo, abych musel nějakou poslouchat. Mně stačí vy, když si vymejšíte, že se musí bít a zametat dvůr a vůbec... To by bylo pořád jdi támhle, neďalej tohle, udělej tamto, přines tohleto. Kdepak, ani za nic!

DŮRASKA

Všechny nejsou takový. Podívej třeba tvoje máma...

KOVÁŘ

To byla ženská jako dobrá hodina

Písnička č. 3

MATĚJ

Tak vám řeknu, Důrasko, ať mě kdo chce nutí, budu radši pořád sám, k svatbě nemám chuti.

Se ženskou je soužení na paměti mějte, když to tolik chválíte, tak se sama vdejte!

Ať se třeba čerti žení, já nemám chuť do ženění ani za nehet. Ať je stará nebo mladá, každá by se vdala ráda, a co možná hned!

(Konec písničky.)

(Rozsvítí se forbína, Evizna a Teryzna, Kačizna spí.)

EVIZNA

Tak se na ni podívej, už zase spí!

TERYZNA

Ale ten Matěj, to je pane mužskej!

EVIZNA

Kdyby tě slyšela Hudrmanice, to bys to schytala! Radši vlez

do toho komína, abys měla ten domácí úkol za sebou! Já se musím vypravit do lesa strašit báby, ale ty houby jim schovávat nebudu, to mě nebaví, musíš každou zvlášť a dlouho to trvá.

TERYZNA

Tak jim strkej do cesty prašivky!

EVIZNA

Ty máš nápady jako malá! Copak dospělá čarodějnice dělá takový hlouposti?

TERYZNA

Ale snad bysme měly vzbudit Kačiznu, aby vlezla do toho chlívka. Důraska už půjde domů, aby něco s tou kozou neudělala. Já si, holka, myslím, že ona je taky čarodějnice.

EVIZNA

Kdepak, není! To bysme ji byly viděly na sabatu, a tam určitě nebyla!

TERYZNA

Ani nevím, mě to tam moc nebavilo.

EVIZNA

Mě taky ne. A tak jsem koukala, kdo tam všechno je.

TERYZNA

Kačizno, vstávej, musíš do chlívka, než tam vleze Důraska!

EVIZNA

A proč teda přinese ta holka Důrasce kuřata od černý slepice?

TERYZNA

Nojo, to by mohli bejt plivníci. Třeba je čarodějnice bez maturity.

EVIZNA

To ne, to by přece byla jezinka nebo světýlko!

KAČIZNA

Nemůžete bejt chvilku zticha, tady se vůbec nedá spát!

TERYZNA

Tady se nemá spát! Tady se má čarovat domácí úkol.

KAČIZNA

Nojo, to já teda budu muset do toho chlívka. Holky, mně se tam nechce. V chlívku není žádná zábava!

EVIZNA

Jen jdi. A ne abys tam zase usnula!

(Tma, světlo do světnice.)

KOVÁŘ

Bylo to moc dobrý...

MATĚJ

Ty koláče, to bylo něco!

DŮRASKA

Hlavně že vám chutnalo. A co mám, Kováři, vařit zejtra?

KOVÁŘ

Jak to zejtra? Dyť jste říkala, že už vás tady neuvidíme!

DŮRASKA

Copak bych vás mohla nechat? Dyť by se nebožka musela v hrobě obrátit, potože byste tu dočista shnili ve špíně, kus pořádnýho jídla byste si neuvařili. Ale ty, Matěji, nanos mi vodu, budu zejtra prát!

MATĚJ

To víte že nanosím!

KOVÁŘ

Matěji, jdeme, víš že přijdou ze statku s koněma, tak aby nečekali!

MATĚJ

Důrasko, a s tou holkou, ne abyste jí něco povídala nebo nás dávala dohromady!

DŮRASKA

Kdepak, když nechceš, tak nechceš. Já ti do toho mluvit nebudu, dyť já vám do ničeho nemluvím. Jo, a prasečí chlívěk bys měl taky uklidit, zejtra dojdou pro to selátko. Odpoledne přijdu umejt nádobí. Teď musím nakrmit kozu, zdá se mi nějaká špatná, jen aby mi ji někdo neočaroval!

MATĚJ

Prosím vás, kdo by ji očaroval? Co to povídáte za hlouposti?

DŮRASKA

Já že povídám hlouposti? No počkej, však tě smích přejde, až si na tebe čarodějnice zasednou!

MATĚJ

Vy toho víte! Jakýpak čarodějnice, to je pověra!

DŮRASKA

Co vím, to vím! Jenom ti radím, abys v noci nechodil na Černej vrch, tam je jich plno!

MATĚJ

A co bych podle vás měl dělat v noci na Černém vrchu? V noci spím a necourám po lesích!

DŮRASKA

Dobře, dobře. *(Ozve se zavytí.)* Co to bylo?

KOVÁŘ

Kudrnů pes, ten vyje pořád.

DŮRASKA

Ba ne, to nebyl pes!

MATĚJ

A co teda?

DŮRASKA

Čarodějnice, nemaj rády, když se o nich mluví.

KOVÁŘ

Nechte marnejch řečí. Pojd', Matěji, ať jsme v kovárně včas!

DŮRASKA

Vy tomu, kováři, nevěříte, ale počkejte, až vás jednou vyplatí! Čarodějnice nemaj rády, když se jim nevěří!

MATĚJ

Důrasko, vy jste s odpuštěním pleskna! Taková rozumná ženská a takový hlouposti povídáte!

DŮRASKA

Ty, ty máš z toho hubeles rozum! Co povídáš, to máš od táty, ten nevěří. Ale já, panečku, já bych mohla povídat! To jsem jednou takhle...

KOVÁŘ

Povíte nám to večer, teď už musíme jít! Pojd', Matěji, práce se sama neudělá! *(Oba odchází.)*

DŮRASKA

Jen počkej, ono na tebe taky dojde! *(Okno se otevře a s bouchnutím znovu přivře.)* No co to? Že zase nezavřeli dveře. Ale jo, zavřeli. Dyť to povídám, čarodějnice, na ty si člověk nepřijde. Jejda, musím za tou kozou. *(Odejde.)*

(Světlo na forbíně. Škola. Kačizna sedí na židli a spí, Evizna a Teryzna sedí na zemi.)

TERYZNA

Tak se na ni podívej!

EVIZNA

Že ona u tý Důrasky vůbec nebyla! Kačizno, vstávej!

KAČIZNA

Ách, to se mi špatně spalo!

TERYZNA

Bylas u Důrasčiny kozy?

KAČIZNA

No byla, ale Důraska tam přinesla takovou smradlavou kytku a ta mě tak štípala do nosu, že jsem musela pryč! Byla bych kejchala!

EVIZNA

To byla určitě mateřidouška. Povídala Hudrmanice, že mateřidouška nás zahání.

HUDRMANICE

Říkáme paní Hudrmanice. A co je to tady za řeči o mateřidoušce?

EVIZNA

Prosím...no...ona...

HUDRMANICE

Důraska přinesla do chlívka mateřidoušku a Kačizna utekla!

KAČIZNA

Nedalo se to vydržet! Jak to víte?

HUDRMANICE

Vím všechno, co chci! Správně, protože kdybys tam vydržela, musela bych si myslet, že jsi trochu člověčí!

KAČIZNA

To ne!

HUDRMANICE

Ona ta Důraska je zpoloviny čarodějnice a lecos umí. A co vy dvě, jak to šlo?

TERYZNA

Prosím, já si sedla Kovářovi na komín a to tak krásně čóóóu-dilo a kovář klel a klel a Matěj taky klel a tak krásně nadávali... jéjke, to bylo...

EVIZNA

A já vystrašila Poláčkovic babičku tak, že si sedla do mraveniště. A když vstávala tak šlápla do košíku s houbama. Ta se ale drbala, jak do ní našli mravenci, a taky krásně nadávala. Jé, ta to umí. Kdybych já to tak uměla...

HUDRMANICE

Vidím, že jste se obě snažily. Hodinu nadávání budeme mít odpoledne a ty, Kačizno, se snaž ať se trochu zlepšíš!

KAČIZNA

Jo.

HUDRMANICE

Odpovídej slušně a neusínej! Jaká bys to byla čarodějnice, kdybys celý den spala? Strašit musíš, dělat neplechu a to samý učit lidi! Podívej, jak babička Poláčková nadávala, a přitom to byla taková hodná babička.

KAČIZNA

Prosím jo.

HUDRMANICE

Ted' zahájíme praktickou výuku strašení. A mám pro vás připraven domácí úkol. Těžký!

EVIZNA

Jakej?

HUDRMANICE

Jsi zvědavá, to je správné, ale řeknu vám to až na konci hodiny! Ted' dávejte pozor. V minulé hodině jsme se učily, jak se straší. Teryzno, jak dělíme strašení?

TERYZNA

Prosím, strašení se dělí na hrozné, strašlivé a hrůzostrašné.

HUDRMANICE

Správně. A ted' si jednotlivé druhy strašení předvedeme.

Tedy za první. strašení hrozné: bubly, bubly, brbly, brbly. (*Dělá gesta.*) Při strašení hrozném stojíme na místě, strašíme pouze zvukem. Vybíráme si místa odlehlá a pustá, ale zase ne moc, aby bylo koho strašit. Ruce připažíme, strašíme pouze obličejem a hlasem. A ted' vy, dívky!

(*Teryzna a Evizna brblají, koulí očima atd., Kačizna trapně stojí.*)

HUDRMANICE

Kačizno, víc elánu, podívej, jak to jde Evizně a Teryzně!

KAČIZNA

(*otráveně*) Nojo!

HUDRMANICE

Jestli okamžitě nezačneš strašit, posadím tě do mateřidoušky a budeš tam sedět celý den!

KAČIZNA

Bubly, bubly, brbly, brbly!

HUDRMANICE

Už to bylo lepší. Tak, a ted' strašení strašlivé: při strašení strašlivém strašíme hlasem, obličejem, rukama a nohama. Stojíme sice na místě, ale gestikulujeme a dupeme. Předvedu. Hudliky, bubliky, šudliky, bum! (*Mává rukama a dupe.*) Hlasem odlišujeme výsledné bum tak, aby se strašený lekl pokud možno co nejvíc. Když začne utíkat, zesílíme hlas, ale neutíkáme za ním, protože běh patří až ke třetímu druhu strašení. Ted' předvedte strašení strašlivé!

EVIZNA, TERYZNA, KAČIZNA

Hudliky, šudliky, bubliky, bum!

HUDRMANICE

Až na to, že jste zaměnily šudliky za bubliky, to bylo správně. Je nutné dodržovat metodiku strašení! A ted' strašení třetího stupně, strašení hrůzostrašné. Při tomto strašení doplňujeme zvukovou a mimickou stránku. Pohybem celého těla, a to nejen na místě, ale i v pohybu. Předvedu. Hárům, fárům, čárům, bubly, brbly, hudlkiky, bubliky, šudliky, bum! (*Pobíhá, mává rukama, dupe.*) Jak vidíte, mísí se zde strašení hrozné a strašlivé s novým prvkem. Výsledný efekt je pak jednoznačný. Strašení strašnému neodolá ani ten nejotrlejší člověk, jak ostatně uvidíte, až vám zadám domácí úkol, jehož plnění budu osobně kontrolovat!

TERYZNA

Prosím, jaký to bude úkol?

EVIZNA

Chceme už konečně strašit pořádně. Proč se nemůžeme proměnit třeba v ohnivého psa, to přece umíme?

HUDRMANICE

To umí každé trdlo, ale já chci, abyste stejného efektu docílily vlastními prostředky. Takže, znáte Kovářovic Matěje?

TERYZNA

Jakpak by ne. To je mužskej...

HUDRMANICE

Dej si na mě pozor, snad se ti nelíbí? Důležité pro náš úkol je to, že se, jak říká, ničeho a nikoho nebojí. Vy mu ale jedna za druhou ukážete, že s čarodějnicemi nejsou žerty! Úkolem každé z vás je vystrašit ho tak, že bude strachem křičet a dá se na útěk. Které se to podaří, a já doufám, že všem, má polovinu maturity v kapse.

EVIZNA

Vystrašit kovářovic Matěje? To je horší než vystrašit Důrasku!

TERYZNA

To jo, já jsem jednou bouchala oknem a ona se vůbec nelekla, jenže jsem práskla jen málo a okno se ani nerozbilo!

HUDRMANICE

Přece jsem říkala, že to je těžký úkol, musíte se snažit!

KAČIZNA

Já taky?

HUDRMANICE

Ty první, milá zlatá, abys...

TERYZNA

První prosím já!

HUDRMANICE

Ty se do té kovárny nějak cpeš! Naposled se ti snad ten Matěj opravdu líbí!

TERYZNA

Ne, prosím vůbec!

EVIZNA

Líbí, líbí!

HUDRMANICE

Tak Teryzna na to líbení zapomene, jste čarodějnice a musíte lidi dopalovat a zlobit, od líbení je krůček k lidskému citu, a to si nesmíte dovolit! Tak rozpočítáme, kdo půjde první: Pidli, pidli, starej zub, židli mydlí černej chlup, černobýl a divizna, první půjde Evizna!

TERYZNA

To je nespravedlivý!

HUDRMANICE

Ticho! Rozpočítám ještě vás! Kůry, můry, kanimůry, kámen zdola, síra zhůry, kamenec a plotizna, druhá půjde Teryzna!

KAČIZNA

To je dobře, že jdu až nakonec, to už bude rozstrašenej!

HUDRMANICE

Podívejte, kdopak to támhle zrovna jde?

TERYZNA

Matěj!

(Hledištěm přichází Matěj a zpívá.)

Písnička č. 4

Kovář nemůže být líný, když se drží kovadliny.

Jiskry letí, perlík zvoní, venku čeká řada koní.

Na co? Hned vám napovím: až vykovu podkovy.

Holce, dědkovi i bábě kovám motyky i hrábě.

Vrata, pluhy, brány, mříže, ten kdo mě zná dobře ví, že

co kdo chce si může přát, všechno kovám stejně rád.

Hleďte, jak se dílo podaří Matějovi, kováři!

(Konec písničky.)

HUDRMANICE

Tak, Evizno, ukaž, co umíš!

EVIZNA

(Vystoupí z hloučku a straší.)

MATĚJ

(Odežene Eviznu, směje se, podobně reaguje na Teryznu.)

KAČIZNA

Já nejdu, on se nebojí!

HUDRMANICE

Jen ukaž, co umíš!

KAČIZNA

(bez zájmu) Bubly, brbly, brbly, hárum, tárum hudliky....

MATĚJ

Ale už toho mám dost! *(Popadne Kačiznu a odnese ji.)*

HUDRMANICE

Počkejte, to nesmíte, kam ji to nesete?

EVIZNA

No nazdar!

TERYZNA

(zasněně) Ta má ale štěstí!!!

KONEC PRVNÍHO DÍLU

II. DÍL

(Světnice. Důraska zametá, Kačizna sedí na lavici, rozcuchaná, špinavá, roztrhaná. Tak, jak ji Matěj přinesl.)

DŮRASKA

Tak se na to, lidi, podívejte! Pánbu mě netrestej, co si to ten Matěj přived? Vstávej, probud se! *(Cloumá Kačiznou.)*

KAČIZNA

Brbly, brbly...

DŮRASKA

Já ti dám brbly brbly, jen počkej! Vstávat, umejt, učesat, převlíknout! Něco ti půjčím, dokud si tu svou špínu nevypeřeš. Když už jsi tady, budeš pěkně poslouchat a něco pořádného dělat! To by tak hrálo, chrápat tady na lavici! Slyšíš!!!

KAČIZNA

Hudliky, budliky...

DŮRASKA

Tak ty nedáš pokoj? Ale já vím, jak na tebe, nemysli si! *(Vynadá z police sáček a dává ho Kačizně pod nos.)*

KAČIZNA

(Vyskočí.) Jéje, to hrozně smrdí!

DŮRASKA

Já to věděla, že jsi čarodějnice! Ale tady v kovárně, holenku, čáry neplatí! To víš, to je mateřídouška, jen si pořádně čichni.

(Honí Kačiznu.)

KOVÁŘ

Sousedko, koukám, že jste se na stará kolena zbláznila! Pročpak tady běháte?

KAČIZNA

Pomoc! *(Obrátí se ke kováři.)*

KOVÁŘ

Tfuj, to jsem se lek. Kde se tady to zjevení vzalo?

DŮRASKA

Matěj ji přinesl z lesa!

KOVÁŘ

Matěj? Copak se v lese jen tak najde takovéhle strašidlo?

DŮRASKA

Vidíte, kováři, to jste řekl správně. Strašidlo! A co horšího, čarodějnice!

KOVÁŘ

Důrasko, Důrasko, vy na ty svoje pověry jednou doplatíte! Kolikrát jsem vám povídal, že strašidla a čarodějnice jsou jen vymyšlenosti na strašení zlobivých dětí!

DŮRASKA

Nevěřte si, nevěřte! A pročpak utíká před mateřídouškou, ha? A pročpak je tak roztrhaná, špinavá a líná? A pročpak na mě dělá brbly, brbly, budliky, budliky? *(Zpívá.)*

Písnička č. 5

Jen se smějte, je to vaše věc,
doplatíte na to nakonec.
Já to poznám ze všech nejvíce,
ta holka je čarodějnice.
Je samá špína, ospalá, líná.
Sedí jak nemá, jméno snad nemá.
Bojí se kříže, protože ví, že
na moutě duši kříž kouzla ruší.
Co dodat více, čarodějnice
je ona jistě. Na tomto místě,
ať propadnu se na to tata,
jestli to není pravda svatá!
(Konec písničky.)

KOVÁŘ

Jak povídám, dočista jste se zbláznila! Zkrátka, byla dlouho
v lese a asi nemá kam jít! Že je to tak?

KAČIZNA

(Vzdorovitě potřese hlavou.)

DŮRASKA

Vidíte, není to tak! Čarodějnice to je!

KOVÁŘ

Asi se bojí, možná jí někdo ublížil! Tak co, děvče, jakpak to
s tebou je? Posad' se, neboj se, nic ti neudělám! A vy, Dů-
rasko, jí dejte něco jíst, bude mít asi hlad. Ale umejt by ses,
holka, měla. Jsi pěkně umouněná.

KAČIZNA

(Sedne na lavici, odvrátí hlavu.) Mejt se nebudu, ale jedla bych!

DŮRASKA

To zrovna, sloužit jí budu, holce čarodějnický! Nic! Když ji
chcete krmit, nakrmte si ji, kováři sám! U toho já nebudu!
(Odejde.)

KOVÁŘ

Tak počkej, holka, dám ti aspoň kus chleba a večer si vezmeš
s námi polívku a povíš nám, jak to s tebou vlastně je. Přece tě
bude někdo hledat, musíš někomu scházet...

*(Během řeči se světnice zatmí a rozsvítí se forbína, z níž celou
scénu sledovaly Hudrmanice, Evizna a Teryzna.)*

HUDRMANICE

Čárum, hárum, to se mi nelíbí! Už dávno měla Kačizna
prásknout do bot!

EVIZNA

Jak mohla utéct, když ji Důraska zavřela do světnice a ne-
pustila?

TERYZNA

A Matěj to tak poručil! Ta holka má ale kliku!

HUDRMANICE

Utéct mohla, protože je čarodějnice. A pak, dlouho u lidí
nesmí zůstat!

EVIZNA

Proč? Může je přece strašit!

HUDRMANICE

Copak jste neviděly, že v kovárně mají všichni pro strach
uděláno? A pak, kdyby strašila tak jako vy dvě, hanba poví-
dat! Tohleto nám, holky, u maturííty neprojde!

TERYZNA

Copak za to můžeme, že Matěj odnesl Teryznu?

HUDRMANICE

No jo, ale strašit jste se nenaučily!

EVIZNA

Protože jste nám nedovolila se proměňovat! Já bych udělala
třeba ohnivého psa, a to byste viděla, jak by Matěj utíkal!

HUDRMANICE

Už jsem mockrát řekla, že strašit se musí základními pro-
středky. A pak, kovář by se ohně přece nebál!

TERYZNA

Třeba bysme mohly pro Kačiznu dojít! *(Češe se.)*

HUDRMANICE

Ty se nějak do kovárny cpeš! A co to propána děláš?

TERYZNA

No, češu se!

HUDRMANICE

Lárum fárum dominárum, to je konec! Čarodějnice se češe!
A kdepak jsi vzala ten hřeben?

TERYZNA

Ukradla Důrasci!

HUDRMANICE

Ještě že tak, ale já ti dám hřeben! Rozcuchat! Ted'! A strašit
odted'ka budete, až se z vás bude kouřit! Obě půjdete do ko-
várny a přivedete Kačiznu zpátky!

TERYZNA

Hurá!

HUDRMANICE

Žádné hurá, udělám, abyste byly pro lidi neviditelné. To tak,
ještě se snad ohlížet po mužskejch. *(Čaruje.)* Pidli pidli od
lidí, ať vás lidi nevidí!

EVIZNA

To je nespravedlivý, Kačizna může bejt vidět, a my ne!

TERYZNA

Já nikam nejdu, dokud nebudu viditelná pro lidi!

HUDRMANICE

Už je toho dost! Kdo to jakživ viděl, aby se neposlouchala
učitelka? Neodmlouvat! *(k Teryzně)* Co to máš v kapse?

TERYZNA

Nic!

HUDRMANICE

Ukaž! No, to je konec, zrcátko! Na co?

TERYZNA

To je, prosím, kouzelné zrcátko!

HUDRMANICE

Nelži, očarovat zrcátko jste se ještě neučily! Jste líné a drzé
holky! Dej to sem!

TERYZNA

(Neochotně podává zrcátko Hudrmanici.)

HUDRMANICE

*(Dívá se, upravuje si vlasy. Evizna s Teryznou se šťouchají,
Hudrmanice se lekne.)*

HUDRMANICE

Vždyť jsem povídala, obyčejné zrcátko!

EVIZNA

Ale dívala jste se do něj!

HUDRMANICE

Dívala, dívala...protože jsem se musela podívat, jestli je
kouzelné! A co je ti vlastně do toho? A seberte se a jděte pro
Kačiznu.

(Odejde.)

Písnička č. 6

TERYZNA

Kdyby mě moh vidět!

EVIZNA

To by byla zábava.

Měla by ses stydět, jsi jak čuník špinavá!

TERYZNA

Zato ty jsi čistá!

EVIZNA

Koukni, drahá, to chce klid.

Já se, to buď jistá, umeju až budu chtít!

TERYZNA

Matěj se mi líbí, pro něj bych se umyla.

Hlavně ale, kdybych potom se mu líbila.

EVIZNA

Chtít se lidem líbit prej nám vůbec nesvědčí.

Děláme snad chyby, že chcem býti člověčí?

(Konec písničky.)

(Forbína se zatmí, světnice, Kačizna u stolu, umytá, učesaná, převlečená.)

KOVÁŘ

Tak vidíš, holka, jak hned jinak vypadáš, když ses umyla a učesala!

KAČIZNA

Ale už se mejt nebudu, to já jen abyste mi dali najíst!

KOVÁŘ

Tak koukej, jestli tady chceš zůstat, uvař polívku k večeři, já dojdu do vsi a zeptám se sousedů, jestli o tobě někdo něco neví. Všecko na polívku máš v almárce a česnečku snad svedeš, ne?

KAČIZNA

Co to je?

KOVÁŘ

No vidíš, už si děláš legraci. No, já jdu, a než přijde Matěj, ať je polívka hotová *(Odejde.)*

KAČIZNA

Nic vařit nebudu, nechce se mi a neumím to! Radši si zdřímnu. *(Usne.)*

EVIZNA

Podívej, už zase chrápe!

TERYZNA

To já bych nechrápala, kdyby měl přijít Matěj!

EVIZNA

Prosím tě, co na něm vidíš? To, panečku, správčovic Václav, to je kluk jak malovanej, ale Matěj? Ruce jako lopaty, věčně umouněnej...

TERYZNA

Dyt' je kovář, tak co?

EVIZNA

Mně se zase líbí, když je někdo čistej a celej hezkej... Hele, někdo jde! Honem schovat!

TERYZNA

Proč?

EVIZNA

Aby nás tady neviděli, trdlo!

TERYZNA

Trdlo jsi ty, protože Hudrmanice udělala, že nejsme pro lidi vidět!

EVIZNA

A jo! Ale slyšet jo, musíme bejt zticha!

MATĚJ

Důrasko! Kde zas je! A copak ty tady spíš! *(Budí Kačiznu.)*

KAČIZNA

To už je ráno? Už musím do školy?

MATĚJ

Taková velká do školy? Ráno není, je navečer a je potřeba uvařit večeři!

KAČIZNA

Nic vařit nebudu! *(Uvidí Eviznu a Teryznu.)* Jé, holky, kde jste se tady vzaly?

MATĚJ

Jaký holky, co to plácáš?

KAČIZNA

No přece tady, Evizna a Teryzna!

MATĚJ

No to jsem to popad. Špinavá, roztrhaná, bláznivá! Dej pokoj a vař polívku!

EVIZNA

No to jsem zvědavá...

MATĚJ

Na co?

KAČIZNA

Co na co?

MATĚJ

Na co jsi zvědavá?

KAČIZNA

Nejsem zvědavá, jsem ospalá!

MATĚJ

Spát budeš v noci, za dne budeš něco dělat! Chceš jíst, musíš se snažit! Co bys to byla za holku, kdybys neuměla vařit polívku, třeba couračku, tu já rád!

TERYZNA

Chachá, couraka, to jsem v životě neslyšela!

MATĚJ

A co jste doma jedli?

KAČIZNA

Holky, mlčte!

MATĚJ

Nedělej si blázna! Víš co? Tady si sednu a budu koukat, jak to děláš. Jen co zavřu maštal, hned jsem tady! *(Odejde.)*

EVIZNA

Budeš pracovat, Kačizno, je s tebou konec!

KAČIZNA

Nebudu!

TERYZNA

Pak ti Matěj namele a vyhodí tě!

KAČIZNA

Až se nechám vyhodit!

EVIZNA

Pojď s námi, máme tě přivést zpátky!

KAČIZNA

Když jinak nedáte...

DŮRASKA

Kampak, děvenko, kampak? Povídal kovář, abych na tebe dohlídla, abys uvařila večeři a nikam neutekla! Až se dozví, komu ses ztratila, dovede tě tam. Ale zatím zůstaneš tady! Stejně si myslím, že jsi čarodějnice, že mám pravdu?

KAČIZNA

(Kouká a mlčí.)

DŮRASKA

Mám, nojo! Tak co s tebou? Kovář mi to nevěří, Matěj jak-
bysmet. Co kdybysme zkusily tu mateřidoušku?

EVIZNA

Príma!

DŮRASKA

Cože?

KAČIZNA

Nic!

DŮRASKA

Hezky odpovídáš, holka, ale já tě naučím! Pracovat budeš
v jednom kuse, uvaříš polívku, zameteš, uklidíš světnici, vy-
pereš, nasypeš slepicím, zkrátka všechno, co je potřeba!

KAČIZNA

Ale pracovat já nesmím!

DŮRASKA

Kdopak ti to zakázal?

TERYZNA

Hudrmanice?!

DŮRASKA

Jak to že mluvíš a nehejbeš pusou?

KAČIZNA

To holky, prosím!

DŮRASKA

Jaký... Jo tak, čarodějnice, není je vidět, jenom slyšet! No po-
čkejte, já vám dám! *(Mumlá, bere ze sáčku bylinky a rozhodí
po světnici, běhá s koštětem.)*

KOVÁŘ

(Vchází.) Důrasko, vy jste se vážně zbláznila! Jen přijdu, tak
něco honíte, běháte jako divá a dokonce s koštětem!

DŮRASKA

To ty čarodějnice!

KOVÁŘ

Tak už jste přišla z těch vašich pověr o rozum! Prosím tě,
holka, máš aspoň ty zdravý rozum?

MATĚJ

(Vchází.) Kdepak, tatínku, nemá! Před chvílí povídala něco o
nějakých holkách a přitom tady byla sama!

DŮRASKA

Leda, sama! Byly tu s ní dvě čarodějnice a vyhnala jsem je!
Chtěla jít s nimi!

KOVÁŘ

Dobrá, dobrá. A co je s tou polívkou?

DŮRASKA

Vy mi, kováři, nevěříte!

KOVÁŘ

Hlavně máme hlad!

DŮRASKA

Neuvařila nic. A já taky ne pro samý honění těch čarodějnic!

KOVÁŘ

Tak se do toho dejte! Ať už ta polívka konečně je!

TERYZNA

(Na forbině.) Co má pořád s tou polívkou?

EVIZNA

Nevím, nejspíš má hlad!

TERYZNA

A polívka je co?

EVIZNA

Něco k jídlu, nevím, počkáme, jak to dopadne!

HUDRMANICE

Tak tady jste. A zase nic? Kde máte Kačiznu?

TERYZNA

Ona ji, prosím, Důraska nepustila!

EVIZNA

A vyhnala nás koštětem!

HUDRMANICE

Jak vás mohla vyhnat, když vás neviděla?

TERYZNA

Prosím, napřed neviděla, ale slyšela, a pak už i viděla!

EVIZNA

Posypala nás nějakýma bylinkama!

HUDRMANICE

Tak ona přece všechno nezapomněla!

EVIZNA

Co nezapomněla?

HUDRMANICE

Ale nic. Nebo vlastně, vám to povím. Důraska byla kdysi taky
čarodějnice, ale pak se dostala mezi lidi a už tam zůstala.

TERYZNA

A jak to, prosím, udělala, aby tam zůstala a stal se z ní člo-
věk? Proč není bludička?

HUDRMANICE

Nic ti neřeknu, holka hloupá, vidím ti na nose, že bys to chtě-
la udělat taky tak!

TERYZNA

Já? Ale ne, co vás to napadá, mně je tady s vámi dobře a budu
se učit, abych...

HUDRMANICE

Lžeš, Teryzno! Víím, že se ti líbí Matěj.

TERYZNA

Líbí. *(Sleduje dění ve světnici, Důraska postrkuje Kačiznu
kolem plotny, Kovář s Matějem sedí u stolu a povídají si).*
...Vlastně ani moc nelíbí!

HUDRMANICE

Budu tam muset jít sama, koukám, že už se ta holka učesala
a umyla a teď snad dokonce bude něco dělat! Tak to tedy ne,
svoje žákyně si kazit nenechám!

(Rozsvítí se světnice.)

DŮRASKA

Tak, sem do toho hrnku dej vodu a oloupej tady ty brambory!

KAČIZNA

(Nechá se postrkovat, vezme nůž a bramboru a kouká.)

DŮRASKA

Takový nemehlo jsem v životě neviděla, bože, copak holka
neumíš ani oloupat bramboru? Podívej, takhle. Vidíte, ková-
ři, kdyby to byla holka z vesnice, tak by to uměla, tohle je...

KOVÁŘ

Čarodějnice, já víím! Kdybyste už s tím dala pokoj! Horší je,
že nikdo neví, odkud by mohla být!

MATĚJ

Tak ať zůstane tady, pomůže Důrasce...

DŮRASKA

Ta mi toho pomůže, všechno abych ji naučila a ještě ke všemu
se učit nechce a je líná!

KOVÁŘ

Matěji, pojď, dojdeme ještě k sousedovi podívat se na toho
koně, tady se asi dneska večere nedočkáme!

DŮRASKA

Tak se, holka, do toho dej! Nedá se nic dělat, když tady chceš
zůstat, musíš se naučit pracovat!

HUDRMANICE

(Vletí do světnice.) Nic se učit nebude, se mnou půjde!

DŮRASKA

A jéje, Hudrmanice, kdepak se tady bereš?

HUDRMANICE

Přišla jsem si pro Kačiznu, u tebe ji nenechám!

DŮRASKA

To zrovna! Nikam nepůjde, s tebou ji nepustím! Nemysli si, že se tě bojím, já mám pro strach uděláno!

HUDRMANICE

Co pamatuju, měla jsi vždycky! Nebylo hubatější čarodějnice!

DŮRASKA

Taky jsem to potřebovala, jinak bych se od vás nikdy nedostala! A co vlastně chceš?

HUDRMANICE

Už jsem řekla, odvedu si Kačiznu!

DŮRASKA

To je mi jméno, Kačizna..No, jak chceš, holka, já tě držet nebudu!

KAČIZNA

Paní...teta... *(Schová se za Důrasku.)* ...já asi ani nechci!

HUDRMANICE

Cože? Okamžitě polož ten nůž, kolikrát jsem říkala, že čarodějnice nepracují! Se mnou půjdeš! Hned!

KAČIZNA

(Pláče.) Prosím vás... já nechci...

DŮRASKA

Tak ji nech, vidíš, brečí!

HUDRMANICE

To je hezká věc, brečí! To se brzy učí lidský slabosti! No, ještě je čas... Kačizno, jdeme!

DŮRASKA

Nikam nepůjde!

HUDRMANICE

Se mnou půjde!

Písnička č. 7

DŮRASKA

Tak ti znova říkám, nepustím ji nikam!

HUDRMANICE

Takhle tu můžeš řvát, až se tě budu ptát!

DŮRASKA

Já jsem tady paní!

HUDRMANICE

To nevidím ani.

Mám toho akorát!

DŮRASKA

Ty nepřestaneš řvát?

Přetáhnu tě holí!

HUDRMANICE

Au, to hrozně bolí!

Kačizno, se mnou, hned!

DŮRASKA

Viděl to někdy svět?

Nech ji, hrome, být, ať už je tu klid!

Radši už, babo, běž!

HUDRMANICE

Ty trestu neujdeš!

DŮRASKA

To mám z tebe děs, ty na záda mi vlez!

(Konec písničky.)

HUDRMANICE

Tak ty ji nepustíš?

DŮRASKA

Ne. *(Napřáhne hůl.)*

HUDRMANICE

Počkej, pošlu na tebe Hadrabu!

DŮRASKA

Z toho tak mám strach. A ven!

HUDRMANICE

(Ustupuje.) Ale bude tě to mrzet a tebe, Kačizno, taky! *(Odletí.)*

(Evizna s Teryznou na forbíně.)

EVIZNA

Ta jela, vidělas?

TERYZNA

Ty myslíš, že tam Kačizna zůstane? S Matějem?

EVIZNA

Slyšelas přece. Ale já ti něco povím, ona má nakonec pravdu. Co máme ze strašení?

TERYZNA

Že se nás lidi boje!

EVIZNA

Jo... a kdopak se tě naposledy bál?

TERYZNA

Stará Mráčková v lese na houbách!

EVIZNA

To je toho, ta si nejspíš myslela, že jsi hajnej. Toho ona se bojí!

TERYZNA

A co ty máš najednou proti čarování?

EVIZNA

Když tak koukám na tu Kačiznu...

HUDRMANICE

Co vy tady? Máte se učit, a ne mlít pantem!

TERYZNA

My jsme se, prosím, dívaly, jak jste si povídala s Důraskou!

HUDRMANICE

Tak jste taky viděly, jak nás Kačizna zradila! Ale pomsta čarodějných mocí ji nemine!

EVIZNA

A jak, prosím, vypadá ta pomsta čarodějných nocí?

HUDRMANICE

Mocí, ty trdlo! Ani to nechtěj vědět. Jedním slovem strašně!

EVIZNA

Ale já to chci vědět!

HUDRMANICE

Bude muset zůstat na světě, i kdyby už nechtěla! Naučí se pracovat, ať chce nebo nechce, zapomene čarování, bude umět brečet, mít ráda lidi, no samá hrůza!

EVIZNA

(pro sebe) Pracovat...brečet...mít ráda...

TERYZNA

A budeme, prosím, moct někdy Kačiznu navštívit?

HUDRMANICE

Kdeže! Má, co chtěla, ale vy zůstanete tady a budu vás ve dne v noci hlídat!

EVIZNA

No nazdar!

HUDRMANICE

Tak sednout a poslouchat! Čáry, máry.....

(Forbina se zatmí, světlice rozsvítí.)

DŮRASKA

Tak, a máme to!

KAČIZNA

A nestane se vám nic?

DŮRASKA

Co by se mi stalo, ledaže dostaneme od kováře, že není večere. A dvě ženský v chalupě! Tak honem do toho, když jsi se rozhodla, musíš se snažit! Ale Kačizno ti říkat nebude. Víš co, budu ti říkat Káčo!

KAČIZNA

Káčo, Káčo, to je hezký!

Písnička č. 8

KAČIZNA

Káčo, to je hezký,
tak už teď patřím mezi lidi.
Káčo, to je hezký,
Důrasko, vždyť já se až stydím.
To je hezký, Káčo,
holka jsem, a to je prima.
To je hezký, Káčo,
očima koukám člověčíma.

DŮRASKA

Tak, Káčo, s rukama v klíně toho moc neuděláš! Běž pro vodu, já konečně postavím na tu polívku. Musíme nakrmit slepice a husy a taky koza mečí hladem. Tady je práce, a já se hádám s čarodějnicema!

KAČIZNA

A kam mám jít pro tu vodu?

DŮRASKA

To bude kříž, než ty se něco naučíš! Přece na dvůr ke studni, ale nezapomeň se pokřizovat, nebo tě ta Hudsmanice ještě odnese!

KAČIZNA

To ne, prosím vás, Důrasko...!

DŮRASKA

Nebo víš co, vezmi si do kapsy tyhlety bylinky a kdyby něco, hoď je na ni!

KAČIZNA

Tak já jdu!

DŮRASKA

Vědro je u studny! No, bude to práce, ale holka se zdá šikovná, musím ji vzít pořádně do prádla! Tak chlapi, přece jen se navečeříte. A hele, Matěji, to už jsi tady?

MATĚJ

Pročpak jste tu holku poslala ke studni, málem by tam byla spadla, copak neumí navážít vodu?

DŮRASKA

Jsem já to ale boží trdlo! A ukázals jí to?

MATĚJ

Navážil jsem vodu sám, beztak je vědro těžký a holka je jako peříčko!

DŮRASKA

A kde je Káča?

MATĚJ

Jaká zase Káča?

DŮRASKA

No ta holka, jmenuje se Káča!

MATĚJ

To vám řekla?

DŮRASKA

No...no...neřekla, ale pojmenovala jsem ji.

KAČIZNA

Tady jsem. Nemohla jsem si s tím poradit, až tuhle Matěj...

DŮRASKA

A poděkovala jsi mu?

KAČIZNA

Co jestli jsem?

DŮRASKA

Poděkovala. Víš, když pro nás někdo něco dobrého udělá, řekneme mu děkuju, a tomu se říká poděkovat!

KAČIZNA

No tak teda děkuju, Matěji!

(Světlo na forbíně.)

TERYZNA

Slyšelas to?

EVIZNA

Nojo, slyšela!

TERYZNA

On se ten Matěj tak hezky dívá! Tos taky viděla?

EVIZNA

No co, kouká, má oči!

TERYZNA

Myslíš, že se mu Kačizna líbí?

EVIZNA

To sotva, my se přece nikomu nelíbíme!

TERYZNA

Ale když se umyla a učesala, tak už vypadá líp!

EVIZNA

Co kdybysme to taky zkusily?

TERYZNA

Co chceš zkusit?

EVIZNA

Umejt se, učesat...

TERYZNA

To by nám Hudsmanice dala! Víš jak vyváděla, když mi našla to zrcátko!

EVIZNA

Jo, a sama se do něj taky koukala!

TERYZNA

Určitě nám to nedovolí!

EVIZNA

Asi se jí budeme ptát! Hele, večer letí na černej vrch, mají tam zvláštní sjezd, tam nás nevezme, a my to zatím zkusíme!

TERYZNA

A kde vezmem hřeben, vodu a mejdlo. Hřeben mi Hudsmanice vzala...

EVIZNA

Ukradnem, třeba Důrasce!

TERYZNA

To by šlo. Azas jí to vrátíme?

EVIZNA

Hele, na tebe jdou už taky člověčí myšlenky, že jo?

TERYZNA

Jaký člověčí myšlenky, přece...

EVIZNA

To lidi vracej, když si něco půjčej...

TERYZNA

Někdy!

EVIZNA

No, někdy. Čarodějnice nikdy!

TERYZNA

A lidi vracej i to, co ukradnou?

EVIZNA

(s pohrdáním) No teda... proč by to dělali, teda proč by kradli, když by to zase vraceli? Ty jsi... *(Udělá výmluvné gesto.)*

HUDRMANICE

(na koštěti) Už jedu, už jedu!

TERYZNA

A jaké máte krásné rozdrbané koště!

HUDRMANICE

Kdo má nejhorší koště, může sedět v první řadě!

EVIZNA

Tak to vy určitě budete!

HUDRMANICE

Ráda bych, ráda! A vy se tady uče! Jedu, jedu, musím pospíchat. Ráno budu zkoušet!

TERYZNA

Pozdravujte tam!

EVIZNA

Tak, je v prachu a my jdeme na to!

(Tma na forbíně, rozsvícená světnice, Kovář a Matěj u stolu, Důraska s Kačiznou na lavici u kamen.)

KOVÁŘ

Ta byla!

MATĚJ

A ty lívance!

DŮRASKA

Ty dělala Káča. A sama!

KOVÁŘ

Sama? No vidíš, holka, kdo by to byl řek? Když tě Matěj přinesl z toho lesa, myslel jsem si, že se jakživo nic nenaučíš, a teďka vidím, že jsem se zmejlil.

DŮRASKA

Musím ji pochválit, snaží se! Za chvílku by se mohla vdávat!

MATĚJ

Co vy to máte Důrasko pořád s tím ženěním a vdáváním?

DŮRASKA

Není dobře člověku samotnému, Matěji, uvidíš!

MATĚJ

Ty vaše rozumy...

DŮRASKA

Jen nech bejt, ještě si na mě vzpomeneš!

MATĚJ

Půjdu na chvílku na náves, dneska se tam bude zpívat.

DŮRASKA

Nechceš jít, Káčo, taky?

KAČIZNA

Kdepak, budu radši tady s vámi!

KOVÁŘ

Půjdu taky ven, je takovej krásnej večer. *(Odejdou s Matějem.)*

DŮRASKA

Tak vidíš, mužský si jdou a ženský seděj doma! No co, musím taky do svýho, teď už tady nemusím pořád bejt!

KAČIZNA

Nechod'te, bude mi smutno!

DŮRASKA

Smutno? A to je dobře, Káčo!

KAČIZNA

To vůbec není dobře. Když jsem sama, tak to není hezké!

DŮRASKA

Snad se ti nestejská po Hudrmanici?

KAČIZNA

Na tu si ani nevzpomenu, ale nechce se mi být sama.

DŮRASKA

Tak proč nejdeš s Matějem a Kovářem na náves?

KAČIZNA

To nejde, všichni by poznali, že jsem... a lidí se bojím!

DŮRASKA

Nic by nepoznali, ty hloupá! Vždyť ty už stejně máš blíž k lidem než k čarodějnicím!

KAČIZNA

Vážně?

DŮRASKA

To já poznám. Vždyť Hudrmanice už o tebe nestojí, už tady nebyla dobrej měsíc! A bývá ti smutno. To lidem taky.

KAČIZNA

Jak jsem tady vlastně dlouho?

DŮRASKA

Půl roku. Ale uteklo to!

MATĚJ

(zvenku) Kačenko!

DŮRASKA

Slyšíš, Matěj tě volá!

KAČIZNA

Matěj? Mě?

MATĚJ

Kačenko, pojď ven!

KAČIZNA

To mi říká Kačenko?

DŮRASKA

Co by ne. A běž, když tě volá!

KAČIZNA

Já nevím...

DŮRASKA

Co nevíš?

KAČIZNA

Myslíte, že bych...

DŮRASKA

Chceš tam jít?

KAČIZNA

A jak, ale nevím...

DŮRASKA

Tak běž! *(Vystrčí Kačiznu ze dveří.)* Zaplaťpánbůh, že si jí ten Matěj konečně všimnul! No Matěj, všechno na dlouhý lokte, ale že to dalo práce!

(Světlo na forbínu. Evizna a Teryzna sedí učesané a čisté na židlích.)

EVIZNA

Vidělas to?

TERYZNA

(Brečí.) Viděla a slyšela. Matěj mě zradil, a já se kvůli němu umyla a učesala!

EVIZNA

Jak zradil. vždyť tě v životě neviděl!

TERYZNA

Nebudu se česat, nebudu se mejt, strašit budu až hrůza! *(Cuchá si vlasy a maže obličej.)*

EVIZNA

Podívej, jak vypadáš! Matěj sem, Matěj tam, na světě je kluků!

TERYZNA

Jo? Nojo, ale žádněj není jako Matěj! Brbly, brbly...

Písnička č. 9

EVIZNA

Koho baví čarování?

Tebe jo?

TERYZNA

Ne.

EVIZNA

Tak to vidíš,
a to nemáš ani zdání,
jak je fajn jít mezi lidi.

TERYZNA

Mezi lidi, to je toho.

Co ty víš?

EVIZNA

Já? Budeš koukat!

Náhodou vím toho mnoho.

Přestaň už jak medvěd broukat!

TERYZNA

Co si myslíš? Mám to zkusit?

EVIZNA

Jistě, vždyť to nemá chyby!

TERYZNA

Rozmyslet to budu musit!

EVIZNA

Jdi, svět se ti bude líbit!

(Konec písničky.)

TERYZNA

Že toho tolik o světě víš?

EVIZNA

A kam si myslíš, že jsem chodila, když jsem měla strašit?
Mezi lidi, ty hloupá!

TERYZNA

Kdyby to věděla Hudrmanice, ta by ti dala!

HUDRMANICE

Ty si myslíš, že to nevím?

TERYZNA

Jéje, to jsem se lekla!

HUDRMANICE

Rozpouštím školu, čarodějnice se lekají, chtějí jít do světa mezi lidi, to je spoušť! Vy se ještě budete chtít vrátit, ale bude pozdě! Budu se totiž vdávat!

EVIZNA

Vy a vdávat?

HUDRMANICE

Co by ne, vždyť je mi teprve devětset let. Pětset let čekám, až se Hadraba vyjádří!

TERYZNA

Hadraba? Ten...?

HUDRMANICE

Ano, veliký čaroděj Hadraba *(Vytáhne z rance závoj.)* Vidíte, už jsem připravená a vy běžte kam chcete, já musím za níííím, za níííím *(Odletí.)*

EVIZNA

A je to jasný! Jdeme!

TERYZNA

Mně se ale bude po strašení přece jen stýskat!

EVIZNA

Tak si zastrašíš, to se může i mezi lidmi! Někdy to dokonce ani neškodí!

TERYZNA

Brbla, brbly, budliky, bidliky...

EVIZNA

Nech toho a pojd'!

TERYZNA

Kam? Nebudeme mít kde spát, co jíst...

EVIZNA

Do světa, obejdem se, neboj se!

TERYZNA

Ale budeme pořád spolu, jo?

EVIZNA

(na odchodu) Nojo, dokud budeme chtít, tak jo.....

Závěrečná písnička č. 10

(Postavy hry přicházejí jedna po druhé, každá se svým dvojverším.)

HUDRMANICE

Skončilo tohle dráma, já budu vdaná dáma.

DŮRASKA

Skoro to k víře není, že Matěj se nám žení.

EVIZNA

A je tu dobrá zpráva, Kačizna se nám vdává.

MATĚJ

Přece mě ženský laply, za chvíli budu v kapli.

TERYZNA

Ach, je to utrpení, Matěj už pro mě není.

KAČIZNA

Mou radost každý vidí, že já jsem jedna z lidí.

KOVÁŘ

A máš to, holka, marný, už patříš do kovárny.

HUDRMANICE

Já měla, věřte, snahu, leč kouzla už jsou v tahu.

VŠICHNI

To je konec, naši milí,

pohádku jsme ukončili,

s čárami si poradili.

Co jen říci nakonec?

Divadlo je prima věc,

zvláště, když nás vrací zpátky

do dětství a do pohádky.

KONEC HRY

DRAMATURGICKÝ POZORNÍK

HRY VÝZNAMNÝCH DRAMATIKŮ

AUGUST STRINDBERG

Johan August Strindberg se narodil 22. ledna 1849 jako syn komisionáře paroplavební společnosti, původně obchodníka s kořením Carla Oscara Strindberga a jeho ženy Ulriky Eleonory, původně služky a servírky v hostinci. „*Obraz, který si uchovávám na bratra Augusta jako dítě*“, řekl později ve stáří Carl Axel Strindberg, „*je obraz svět-louckého, skoro zlatovlasého, plachého a stydlivého chlapce, který vždycky každému a všemu vzdoroval*.“ Otec byl přísný a uzavřený, sourozenců bylo mnoho a starší bratři, zejména Oscar, se těšili větší oblibě. Matka zemřela, když Augustovi bylo třináct, a tomu zamlklému chlapci nikdo moc nerozuměl. Byl přecitlivělý a hodně plakal, ale současně popuzoval svou vzdorovitostí.

Dětství a dospívání, než našel východisko v básnické dráze, Strindberg často maloval v černých barvách. V té době postrádal účinnou zbraň k sebeobraně. Všechno neznámé v životě ho děsilo, a to byl také zřejmě nejpodstatnější důvod jeho žízně po vědění.

Když ve svých dvaceti letech objevil, že umí zacházet perem jako se zbraní, získal postupem času jistou rovnováhu, která jeho životu nebezpečnou povahu uchránila před sebevraždou. Nalezl cestu k bližnímu, cestu k lidem, která proměnila jeho zaujatost v cosi pozitivního a současně ho bránila před totální izolací, do které by se jinak svým egocentriem snadno uzavřel.

Když Strindberg ve své autobiografii líčí, jak ve dvaceti letech začal psát dramata, budí to dojem výbuchu přírodních sil. Bez úspěchu tehdy vyzkoušel řadu profesí a posledním zklamáním byl pokus o herectví. „*Tolikrát byla spisovatelova práce přirovnávána k porodu a to přirovnání má své oprávnění. Bylo to jako klid v domě rodičky po přestálé bouři. Člověk cítil, že se objevilo něco nebo někdo, kdo tu dříve nebyl. Předtím tu bylo utrpení a křik, teď klid a mír*.“ A tímhle způsobem psal dramata po celý život. Když se občas pokoušel pracovat jinak, po etapách, promyšleně, nebyl výsledek nikdy zvlášť zdařilý.

Brzy si vytvořil vysoké mínění o roli dramatika v kulturní společnosti. Padesátá a šedesátá léta předminulého století ve Stockholmu byla divadlu příznivá. Drama řadil na žebříčku hodnot na úroveň lyriky. Teoretické argumenty k tomu získal za svých studií estetiky na univerzitě v Uppsale. V divadelní recenzi v *Dagens Nyheter* 2. února 1874 psal tehdy pětadvacetiletý Strindberg o dramatikovi jako umělci, „*který v sobě shromažďuje všechno, co hýbe dobou, v němž úsilí celé jeho současnosti, směřující k dobru i ke zlu, hledání pravdy i omyly, pohlouznutí i sny o lepším zítřku, se stačily vytríbit a vyjasnit, a on je umí posluchači vyložit, a tím ho dovést k jasnému poznání o sobě samém i o době, v níž žije*.“

Strindbergova schopnost ukrýt ve sledu replik myšlenku za slovy, zatímco myšlenky tvoří drama pod těmito slovy a nakonec účinně vytrysknou na povrch, byla něčím epochálním a pro moderní dramatické umění novým.

Strindberg miloval situace, v nichž se jeho postavy střetávaly a navzájem ničily, buď se nemilosrdně odhalovaly nebo ubíjely vědomostmi. Strindbergův slovník bývá zejména v dramatech po *Infernu* originální až na pokraj srozumitelnosti, prakticky nikdy však uhlazený. Dialog je úžasně zhuštěný, vyvěrá z bohatého myšlenkového proudu, nevyčerpatelného zdroje nápadů, bystrého psychologického vidění, které procvičoval neustálým zkoumáním vlastního já, a hlavně vychází

z ohromné šíře – nikoli hloubky – znalostí z historie, chemie, botaniky, zeměpisu, filozofie, geologie, zoologie, meteorologie, krásné literatury, hudby, náboženských věd, malířství, sochařství, matematiky, psychiatrie, lékařství a dalších a dalších. Přestože se mu nedostávalo vědeckého úsudku, byl skutečným polyhistorem, jemuž nic lidského není cizí. A to také bylo podstatné pro jeho styl: Strindbergova slovní zásoba je, pokud je nám známo, obsáhlejší než u kteréhokoliv jiného švédského spisovatele.

Oproti různým jiným autorům menšího formátu nebyl Strindberg nijak malicherný, pokud šlo o škrtky nebo změny při scénickém provedení. V *Otevřených dopisech Intimnímu divadlu* Strindberg tvrdí: „*Svým hercům jsem řekl: pohrajte si s replikami, ať se vám líp berou do pusy, přešijte si je, jak vám to bude nejlíp vyhovovat, ale hlavně aby to mělo říz*.“ Strindberg také ve svých instrukcích *Intimnímu divadlu* dbal na to, aby herci vyslovovali přirozeně, jak se mluví hovorovým jazykem.

Když August Strindberg udělal roku 1909 tečku za svým posledním dramatem, *Velkou silnicí*, a podíval se zpět na úctyhodnou řadu šedesátky svých dramát, měl důvod k uspokojení vůči onomu citovanému programovému prohlášení. Prostřednictvím svých dramát se Strindberg stal světově nejproslulejším švédským spisovatelem. Jako mladší současník Ibsenův byl jeho předním severským konkurentem v repertoáru světových scén. Nicméně stejně hrán jako Ibsen nikdy nebyl. Mnohá z jeho dramát zpracovávají témata ze švédské historie, která jsou cizí cizímu divadelnímu publiku vzdálená, jiná byla natolik originální a k možnostem divadla tak náročná, že se nedala adekvátně předvést na scéně. V Anglii, Francii a USA byl Strindberg uváděn především na malých avantgardních scénách a přijat jejich exkluzivním publikem.

Poté, co si Strindberg vydobyl svými naturalistickými a manželskými dramaty světovou slávu, stal se svou snovou tvorbou v poinfernovském období radikálnějším obnovitelem moderního dramatu, než jakým byl Ibsen. Tato díla silně inspirovala dramaturgu impresionistickou a do určité míry i symbolistickou, a byla i velmi aktuální pro mladší generace dramatiků až po drama absurdní. Rozvolnění pojmu já, dvojznačnost, rozštěpení osobnosti, přechod do snu, neukončenost, démoničnost bytí a rozbití naturalistického chápání pojmu času a prostoru zaznamenaly ve vývoji dramatu průlom. Zejména američtí, němečtí a francouzští dramatikové byli Strindbergem hluboce ovlivněni – jako příklad jmenujme Eugena O'Neill, Tennessee Williama, Franze Werfla, Bertolta Brechta, Franze Kafku, Jeana Cocteaua, Jeana Anouilha, Jeana-Paula Sarrtra, Alberta Camuse, Eugèna Ionesca, Samuela Becketta, T.S. Eliota, Seana O'Caseyho, Luigi Pirandella, Maxima Gorkého aj.

Podíváme-li se na období od roku 1870 do současnosti, lze konstatovat, že nejhranějším Strindbergovým dramatem po celém světě je *Slečna Julie*, a po ní druhá velká naturalistická truchlohra *Otec*. Poté následuje *Tanec smrti* a *Velikonoce*. Od nich musíme podniknout hodně velký krok k *Věřitelům* a hře *Zločin a zločin* a ještě další krok k *Mistru Olofovi*, *Gustavu Vasovi*, *Hře snů*, *Sonátě duchů* a *Pelikánovi*, a ty všechny tvoří vrchol nad dalšími čtyřiapadesáti.

Na zahraničních scénách se Strindberg jako dramatik prosadil teprve na počátku dvacátého století, kdy inscenace Maxe Reinhardta v překladech Emila Scheringa vytvořily předpoklady pro německé strindbergovské divadlo, které dosáhlo vrcholu v letech 1919 – 1923. Od poloviny dvacátých let ale zájem rychle ochladl, v první půli třicátých let byl Strindberg téměř zapomenut a nezáměr zahraničního publika trval až do konce druhé světové války. Potom ale celé

poválečné desetiletí trvala konjunktura, která zřejmě kulminovala v roce stého výročí autorova narození, tedy v roce 1949, a která upevnila jeho postavení světového dramatika. Od dvacátých let také Strindbergova dramata ovládla nové médium, rozhlas, a od padesátých let potom televizní scénu, pro jejíž intimní prostředí jako by byla přímo napsána.

Z doslovu k vydání I. dílu Divadelních her Augusta Strindberga Divadelním ústavem v Praze v roce 2000, přejatého z díla předního švédského znalce Strindbergova dramatického díla Gunnara Olléna „Strindbergovo dramatické dílo – příručka“ vybral a uspořádal Milan Strotzer.

AUGUST STRINDBERG

OTEC

Překlad: Dagmar Hartlová ze švédského originálu (Fadren) vydaného nakladatelstvím Almqvist & Wiksell, Stockholm 1981.

Osoby: 5 mužů (Rytmistr Adolf, cca 50 let + Doktor Östermark, cca 50 let + Pastor, cca 50 let + Nöjd, čeledín, cca 20 let + Vojenský sluha, cca 20 let i více) a 3 ženy (Laura, rytmistrova žena, cca 40 – 45 let + Berta, její dcera, 17 let + Chůva Margret, cca 70 let).

Místo děje: Obývací pokoj u Rytmistrových.

Poznámka ke vzniku hry

Rukopis truchlohry *Otec*, napsané v průběhu dvou až tří týdnů a dokončené 15. února 1887 se ztratil. Dnešní znění se opírá o první vydání ze září 1887 s přihlédnutím ke Strindbergovu překladu do francouzštiny z konce března 1888. Látku načerpal především z vlastního života. Přepřacovaný a sužovaný autor bral při značné spotřebě alkoholu povzbuzující léky k práci a sedativa na spaní. Už na počátku roku 1872 korespondoval se soukromým ústavem pro choromyslné a chtěl se léčit. Roku 1885 pořídil závěť pro případ, že přijde o rozum, o rok později se jeho žena Siri sama obrátila na jednoho švýcarského lékaře a vyjádřila obavy o manžellovo duševní zdraví. Strindberg pojal podezření, že ho Siri hodlá prohlásit za nesvéprávného, k čemuž ji měla vést vlastní nevěra. Z vnějších podnětů inspirovala Strindberga četba francouzského sociologa Paula Lafargua o možném vývoji společnosti zpět k matriarchátu.

V dopise nakladateli Strindberg *Otce* charakterizuje slovy: „Je to moderní tragédie, a proto nanejvýš pozoruhodná. Boj se totiž odehrává mezi dušemi, je to „boj mozků“, ne souboj vedený dýkou a brusinkovou šťávou. Mladí Francouzi teprve cestu hledají, já už jsem ji našel.“

Světovou premiéru měl *Otec* 14. listopadu 1887 v kodaňském zábavním divadle Casino za autorovy účasti. Ve Stockholmu měl *Otec* premiéru 12. ledna 1888 v Novém divadle a udržel se po devět představení. Publikum odcházelo, recenze však nebyly tak zdrcující, jak by se dalo usuzovat z reakce na knižní vydání. Uznání si *Otec* získal až po celých dvaceti letech. Je to však první drama, které autorovi přineslo světový věhlas: hrálo se od 12. října 1890 v Berlíně na slavné experimentální scéně Freie Bühne, a představuje tedy Strindbergův evropský debut.

Otec je považován za první naturalistické švédské drama. Nicméně i zde Strindberg uplatňuje řadu prvků, které se s naturalistickým pohledem nesrovnávají: snovost, iracionální či strachem pokřivené vidění světa, hypnotické ovlivňování, utkvělé představy. Příznačná je pro hru prudkost citů a vášní, pochybností i nenávisti. Hrdina neumírá cizí či vlastní rukou, nýbrž pod vlivem sugesce.

Hru otevírá scéna, v níž Rytmistr Adolf vyslýchá svého podřízeného mladého čeledína Nöjda, aby zjistil je-li Nöjd tím, kdo přivedl dívku Emmu do jiného stavu a potažmo ho přiměl k tomu, aby se zachoval jako budoucí otec dítěte a oženil se s Emmou. V jeho snaze mu napomáhá Pastor, Rytmistřův švagr a přítel. Nöjd sice přizná, že se s Emmou pomiloval, ale k otcovství se hlásit nechce, protože Emma se milovala také s Ludvigem a muž přece nikdy nemůže mít jistotu, že je otcem právě on. Tato kauza je pouze jakýmsi předznamenáním toho, o čem hra pojednává. Skutečnou výchozí dramatickou situací je dialog Rytmistra a jeho ženy Laury, jehož jádrem je rozhodování o budoucnosti jejich dcery Berty, respektive panující názor na to, kdo má právo rozhodnout.

Laura: ... Vedeš si taky účty za vydání kromě domácnosti?

Rytmistr: To se tě netýká.

Laura: Ne, to je pravda, stejně jako se mě netýká výchova mého dítěte. Učinili pánové rozhodnutí po odpolední poradě?

Rytmistr: Rozhodnutí jsem učinil už předtím a pouze jsem je sdělil jedinému příteli, kterého mám společného s rodinou. Berta se ubytuje ve městě a odjíždí za čtrnáct dní.

Laura: A u koho se ubytuje, smím-li se ptát?

Rytmistr: U auditora Sjöberga.

Laura: U toho volnomyšlenkáře!

Rytmistr: Podle platného zákona mají být děti vychovávány v otcově víře.

Laura: A matka v té věci nemá co rozhodovat.

Rytmistr: Jistěže ne. Žena prodala v zákonném obchodě své prvorozenství a vzdala se svých práv výměnou za to, že se muž postará o ni a její děti.

Laura: Takže nemá vůči svému dítěti žádných práv?

Rytmistr: Nemá. Jakmile člověk jednou zboží prodá, nemůže ho dostat zpátky, a ještě navíc si podržet peníze.

Laura: Co kdyby ale otec s matkou rozhodovali společně...

Rytmistr: A jak by to asi vypadalo? Já chci, aby bydlela ve městě, ty chceš, aby zůstala doma. Takže aritmetickým průměrem vychází, že zůstane na nádraží, přesně mezi městem a domovem. Vidiš, že takhle se otázka vyřešit nedá. Takže co!

Laura: To se musí rozlousknout. – Co tu chtěl Nöjd?

Rytmistr: To je moje služební tajemství.

Laura: A zná ho celá kuchyň.

Rytmistr: Dobře, takže bys ho měla znát taky.

Laura: Taky že ho znám.

Rytmistr: A soud už jsi vynesla?

Laura: Ten stojí v zákoně.

Rytmistr: V zákoně nestojí, kdo je otcem dítěte.

Laura: Ne, ale to člověk většinou ví.

Rytmistr: Moudří praví, že něco takového člověk nikdy vědět nemůže.

Laura: No, to jsou mi věci! Že člověk nemůže vědět, kdo je otcem dítěte?

Rytmistr: Říká se to.

Laura: *Neuvěřitelné! Tak jak potom může mít otec nad ženíným dítětem takovou pravomoc?*

Rytmistr: *Pouze v případě, že se ujme povinností nebo jsou mu povinnosti přisouzeny. A v manželství přece nemůže být o otcovství pochybností.*

Laura: *Že nemůže být pochybností?*

Rytmistr: *Alespoň doufám.*

Laura: *A v případě manželčiny nevěry?*

Rytmistr: *Takový případ zde ale nenastal!...*

Laura, s vrozenou vlastností prosadit stůj co stůj svou, usiluje všemi možnými prostředky zvrátit rozhodnutí svého muže ohledně Berty. Získá na svou stranu celé ženské osazenstvo domu, stejně i nově nastoupivšího doktora Östermarka tím, že mu nastíní, že je její muž duševně chorý. Berta by ráda odjela z domu, v kterém je jí úzko a těsno. Protože si je vědoma toho, že na ni matka nedá, žádá otce, aby se za ni přimluvil. Otec je ale přesvědčený, že domluva nemůže mít účinku, že Laura bude proti. Rozhovor Rytmistra a Berty je přerušen příchodem Laury, která chce, aby Berta vyslovila svůj názor a rozhodla o své budoucnosti sama. Ale Rytmistr to odmítá. Nechce, aby kdokoliv zasahoval do jeho práv a požádá Bertu, aby je nechala o samotě.

Laura: *Bál ses jejího názoru, myslíš si, že by byl v můj prospěch.*

Rytmistr: *Vím, že ona sama chce pryč z domova, ale taky vím, že jsi schopná změnit její vůli, jak se ti zlíbí.*

Laura: *Tak mocná že bych byla?*

Rytmistr: *Ano, máš přímo satanskou moc prosadit svou vůli, ale to ostatně má každý, kdo se neštítí použít jakéhokoliv prostředku. Jak se ti kupříkladu podařilo zbavit se doktora Norlinga a dostat sem toho nového?*

Laura: *No, schválně, jak?*

Rytmistr: *Ponižovala jsi našeho starého doktora tak, že raději odešel, a s pomocí svého bratra jsi opatřila hlasy pro tohohle nového.*

Laura: *No, bylo to velmi snadné a naprosto zákonné. Tak Berta teď odjede?*

Rytmistr: *Ano, odjede za čtrnáct dní.*

Laura: *Už ses rozhodl?*

Rytmistr: *Ano.*

Laura: *Mluvil jsi o tom s Bertou?*

Rytmistr: *Ano.*

Laura: *Takže se budu muset pokusit tomu zabránit.*

Rytmistr: *To nemůžeš!*

Laura: *Že ne? Myslíš, že matka pustí své dítě do špatné společnosti, aby se tam dozvěděla, že všechno, co jí matka vštěpovala, jsou hlouposti, a aby jí pak dcera do konce života opovrhovala?*

Rytmistr: *A ty si myslíš, že otec nechá hloupé a domýšlivé ženské, aby dceři namluvily, že otec je šarlatán?*

Laura: *U otce na tom nezáleží.*

Rytmistr: *A pročpak?*

Laura: *Protože matka je dítěti bližší, zejména od té doby, co se zjistilo, že vlastně nikdo nemůže vědět, kdo je otcem dítěte.*

Rytmistr: *A co to má společného s tímto případem?*

Laura: *Ty taky nemůžeš vědět, jestli jsi Bertin otec.*

Rytmistr: *Jaktože nemůžu?*

Laura: *To, co nemůže vědět nikdo, nemůžeš vědět ani ty.*

Rytmistr: *Žertuješ?*

Laura: *Ne, jen používám tvá ponaučení. Ostatně jak víš, že jsem ti nebyla nevěrná?*

Rytmistr: *Kdečemu bych o tobě uvěřil, ale tomuhle ne. A nevěřím ani tomu, že bys o tom mluvila, kdyby to byla pravda.*

Laura: *Tak si představ, že bych dala přednost čemukoliv, zapuzení, opovržení, prostě čemukoliv, jen abych si směla ponechat své dítě a rozhodovat o něm, a představ si, že jsem teď byla upřímná, když jsem prohlásila: Berta je moje, ne však tvoje dítě. Představ...*

Rytmistr: *Nech už toho!*

Laura: *Jen si to představ: to bys přišel o moc!*

Rytmistr: *Nejdřív bys musela dokázat, že nejsem otec.*

Laura: *To by nebylo nic těžkého. Chtěl bys to?*

Rytmistr: *Dost už!*

Laura: *Přirozeně by stačilo jen udat jméno skutečného otce, blíže určit místo a čas, například, kdy že se to Berta narodila? Tři roky po svatbě...*

Rytmistr: *Okamžitě s tím přestaň! Nebo...*

Laura: *Nebo co? Skončíme s tím, ale pořádně si rozmysli, co uděláš a jak rozhodneš. A hlavně se nezesměšňuj.*

Rytmistr: *Připadá mi to celé nanejvýš politováníhodné.*

Laura: *O to víc jsi směšný.*

Rytmistr: *A ty ne?*

Laura: *Ne, my jsme si to zařídily chytře.*

Rytmistr: *Proto s vámi člověk nemůže ani bojovat.*

Laura: *A proč se tedy pouštíš do boje s nepřítelem, který má převahu?*

Rytmistr: *Převahu?*

Laura: *Ano, je to zvláštní, ale já jsem se nikdy nedokázala podívat na muže, abych si nepřipadala nadřazená.*

Tato situace je spouštěcím momentem rytmistrových pochyb o otcovství a otevřeného střetu mezi manželi. V následných dialogích Rytmistra a Laury se odkrývají spekulace Laury o finančním zajištění rodiny pro situaci, kdy by byl její manžel zbaven svéprávnosti, jsou odhalovány skrývané pocity o převaze muže nad ženou a naopak, o rozporu v životní sebe-realizaci žen a mužů prostřednictvím dětí a činů. To je obsahem druhého dějství, které uzavírá Lauřino sdělení manželovi o tom, že zařídila, aby byl uznán nesvéprávným, okořeněné slovy o tom, že si splnil své poslání jako nezbytný otec a zao-patrovatel rodiny. Rytmistr na ně reaguje tím, že hodí Lauře do obličeje hořící petrolejovou lampu.

Poslední, třetí dějství hry v rychlém sledu situací, v nichž jsou odhalovány postoje jednotlivých postav hry, je přípravou a realizací rytmistrova polapení do svěrací kazajky a neprojektovaného vyústění v smrti rytmistra raněného mrtvicí.

Text uvedený hry vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav Praha v roce 2000 v souborném vydání her Augusta Strindberga nazvaném *Hry I.* Lze jej objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha 1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 330,- Kč.

Dramaturgický pozorník připravil

a s použitím Poznámky ke vzniku hry od Dagmar Hartlové napsal Milan Strotzer

AUGUST STRINDBERG

SLEČNA JULIE

Překlad: František Fröhlich ze švédského originálu (Fröken Julie) vydaného nakladatelstvím Almqvist & Wiksell, Stockholm 1981.

Osoby: 1 muž (Jean, sluha, 30 let) + 2 ženy (Slečna Julie, 25 let + Kristina, kuchařka, 35 let) + **chór** venkovanů.

Místo děje: Veliká kuchyně v hraběcím domě.

Hra je situována do hraběcího sídla o svatojánské noci. Začíná s večerem, kdy sluha Jean vyprovodil pána domu na cestu k příbuzným. Doma zůstává hraběcí dcera Julie a odvádá se spolu s čeledí a služebnými veselí při tanci ve stodole. Zde vyzve k tanci Jeana, který se právě vrátil z nádraží. Jean opouští zábavu ve stodole a jde do kuchyně za svou snoubenkou kuchařkou Kristinou. Z úvodního dialogu Jeana a Kristiny se dozvídáme, že slečnu Julii opustil před čtrnácti dny snoubenec, zejména však je jím zprostředkována expozice postav hry. Titulní postava Slečny Julie je představena ústy Jeana: „Slečna je v některých věcech náramně netýkavá, a v jiných jí hrdost schází, přesně jako paní hraběnka, když ještě byla na živu. Té bylo nejlíp v kuchyni a chlívě, ale nikdy jí nestačilo zapřáhnout jen jednoho koně. Manžety měla špinavé, ale na knoflíčkách musela být hraběcí korunka. – A pokud jde o slečnu, tak by na sebe měla trochu víc dbát, i na svou pověst. Někdy bych málem myslel, že ani není urozená! Ted' třeba, když tancovala v té stodole, tak prostě vytrhne Anně hajného a začne to s ním roztáčet sama. My bysme něco takového neudělali, ale to už tak chodí, když se chce panstvo chovat prostě – tak se chová sprostě. Ale pěkná je. Nádherná! Hmmm! Ty ramena! A – tak dále, no.“

Slečna přichází do kuchyně a znovu požádá Jeana o tanec. Ten se pozvání k tanci brání jednak proto, že ho slíbil Kristině, ale především proto, aby si to ostatní nevykládali špatně. Kristina Jeanovi domlouvá a posílá ho tančit se Slečnou. Slečna Jeanovi vysvětluje, že chce tančit s někým, kdo umí vést, aby nebyla nikomu pro smích. Jean se podvolí, ale tanečníci v kole opustí a vrátí se ke Kristině. Slečna ho následuje a přiměje k tomu, aby odložil livrej a přisedl k ní ke stolu. Nešetří lichotivými slovy o jeho vzhledu a výmluvnosti. Kristina zatím zmožena celodenní prací usne. Slečna s Jeanem otevřeně flirtuje. Jean se jí podvolí, ale vzápětí projevuje obavy z toho, aby je někdo neviděl spolu a poukazuje na přítomnost Kristiny. Slečna chce jít ven a žádá Jeana, aby ji doprovodil. K odchodu nedojde pro smítko v Jeanově oku, které se mu Slečna snaží odstranit. Kristina se mezi tím probere a jde spát do svého pokoje. Slečna pokračuje ve flirtu. Jean se brání, ale nakonec podlehně. Snaží se Slečnu políbit a přizná, že ji miluje od dětských let. Důvěrně rozprávějící pár vyruší zpěv čeledě a služebnictva. Venkované vchází do domu a přichází do kuchyně popít a zazpívat si. Jean a Slečna se rozhodnou před příchodem skryt v Jeanově pokoji.

Když se vrátí zpět do venkovany opuštěné kuchyně, je zjevné, že ve zvoleném úkrytu nežůstalo pouze při flirto-

vání, ale došlo k intimnímu tělesnému sblížení. Oba pocítují, že nemohou ve svém vztahu setrvat v hraběcím domě. Jean navrhuje, aby spolu odjeli do Švýcarska a svěří se se svým plánem stát se hoteliérem.

Slečna: To je všechno moc hezké. Ale, Jeane – musíš mi dát odvahu – ! Řekni, že mě miluješ! Pojď ke mě a obejmi mě!

Jean: (váhavě) Já bych rád – ale bojím se. Tady v domě už ne! Miluju vás – o tom není pochyb – jak byste o tom mohla pochybovat?

Slečna: (plaše, opravdu žensky) Vás! – Tykej mi! Mezi námi už nejsou žádné přehradky. – Tykej mi!

Jean: (ztrápeně) To nemůžu! – Dokud jsme v tomhle domě, přehradky mezi námi ještě pořád jsou – je tady minulost, je tady pan hrabě – v životě jsem nepoznal nikoho, před kým bych měl takový respekt jako před ním – stačí, abych uviděl někde na židli jeho rukavice, a jsem takhle maličký – stačí, abych uslyšel zvonek shora, a vyplaším se jako lekavý kůň – a když vidím ty holinky, jak si tu stojí, tak panovačně a sebejistě, už mi to cuká v zádech! (Kopne do nich.) Pověry, předsudky, od dětství nám to vtloukali do hlavy – ale zapomene se to jako nic. Jen se dostat někam, kde mají republiku, a hned se budou klanět před livrej mého portýra – protože klanět se je nutné, abyste věděla. Jenže pro mě to neplatí. Já jsem se nenarodil proto, abych se klaněl, já totiž v sobě mám jiný materiál, já mám charakter, jen co chytím tu první větev, pak uvidíte, jak budu šplhat vzhůru! Dneska jsem možná sluha, ale za rok budu hoteliér, za deset let rentiér a pak odjedu do Rumunska a tam se dám vyznamenat, a možná – všimněte si, že říkám možná – ještě skončím jako hrabě.

Slečna: No no, jen pomalu!

Jean: Prosím vás, v Rumunsku si člověk může hraběcí titul koupit, takže z vás nakonec stejně bude hraběnka. Moje hraběnka!

Slečna: Co je mi po tom, takovéhle věci já ted' hážu za hlavu! – Řekni, že mě miluješ, jinak –právě, co jsem já jinak?

Jean: Řeknu to, budu to říkat tisíckrát – později – jen tady ne! A ted' především žádné city, jinak bude vše ztraceno. Musíme na to jít hezky chladnokrevně! Jako rozumní lidé. (Vezme doutník, odstříhne špičku, zapálí.) Tadyhle si pěkně sedněte, já si sednu tady a pohovoříme si, jako by se vůbec nic nestalo!

Slečna: (zoufale) Ale proboha živého! To nemáte vůbec žádné city?

Jean: Já! Neexistuje citovější člověk než já! Jenže se umím krotit!

Slečna: Jak je to dlouho, co jste mi líbal střevíček – a ted'!

Jean: (tvrdě) To bylo před tím. Ted' máme jiné problémy.

Slečna: Nemluvte se mnou takhle tvrdě!

Jean: Ale kdepak, jen rozumně. Jedna hloupost se už stala, tak nedělejte další! Pan hrabě tu může být každou chvíli, a do té doby se náš osud musí rozhodnout. Co říkáte mým plánům do budoucnosti? Schvalujete je?

Slečna: Připadají mi celkem přijatelné, ale je tu jedna otázka: na takový velký podnik je potřeba velký kapitál. Máte ho?

Jean: (Přežvykuje doutník.) Já! Pochopitelně! Mám své

odborné znalosti, své jedinečné zkušenosti a jazykové znalosti! Takový kapitál podle mě něco váží.

Slečna: Jenže si za něj nekoupíte ani lístek na vlak.

Jean: To je ovšem pravda, proto taky hledám nějakého tichého společníka, který by patřičné prostředky poskytl.

Slečna: Kde ho takhle nahonem seženete?

Jean: Toho seženete vy, když do toho chcete jít se mnou!

Slečna: To nemůžu, a sama žádné peníze nemám. (Odmlka.)

Jean: V tom případě celá věc padá –

Slečna: Ale –

Jean: Všechno zůstane při starém!

Slečna: To si myslíte, že zůstanu pod touhle střechou jako vaše děvka? Myslíte si, že na sebe nechám ukazovat prstem? Jak si představujete, že se mám po tomhle sama sobě podívat do tváře? Tak to tedy ne! Odved'te mě odtud, z toho ponížení a zneuctění! – Co jsem to jen udělala, ach bože, bože můj. (Pláče.)

Jean: To se podívejme, tak tuhle písničku teď budeme poslouchat! – Co jste to jen udělala? Totéž, co spousta jiných před vámi!

Slečna: (Křičí v křečovitém záchvatu.) A teď mnou opovrhujete! – Já padám, padám!

Jean: Padněte ke mně a já vás zvednu!

Slečna: Jaká strašlivá moc mě to k vám přitáhla? To, co přitahuje slabého k silnému? Padajícího k stoupajícímu? Nebo snad láska? Tohle, a láska? Víte vůbec, co je to láska?

Jean: Já? To bych prosil, myslíte, že jsem ještě žádnou neměl?

Slečna: Jak vůbec můžete takhle mluvit a takhle uvažovat!

Jean: Takhle jsem se to naučil a takový jsem! Jen žádný strach a nehrajte si na fajnovku, teď jsme na tom totiž oba stejně.

Dialog nabývá postupně na ostroty a dramatičnosti. Jean a Slečna vyjevují své názory a postoje k životu, podhalují své zážitky z dětství, pocíťované křivdy, své sny, touhy a plány. Jejich dialog je protkнут sexuální přitažlivostí a současně rozpory, pramenícími z diametrálně odlišného společenského postavení, neméně pak zoufalým bojem proti přirozenosti.

Nad ránem Jean přiměje Slečnu k tomu, aby se šla ustrojít a připravila se k odjezdu:

Slečna: Zbláznila jsem se, zešilela jsem, ale copak se nedá najít nějaké východisko!

Jean: Zůstat tady a být klidná. Nikdo nic neví.

Slečna: Vyloučeno! Lidi to vědí a Kristina to ví.

Jean: Nevědí nic a nikdy by je nic takového nenapadlo!

Slečna: (váhavě) Ale – může se to stát zas!

Jean: To je pravda.

Slečna: A následky?

Jean: (zděšeně) Následky! – Kam jsem dal hlavu, že jsem na to nemyslel? – Tak to je tedy jediná možnost – pryč! Okamžitě! – Já s váma nepojedu, protože by to bylo všechno ztracené, musíte jet sama – to je jedno kam!

Slečna: Sama? Kam? – To nemůžu!

Jean: Musíte! A ještě než se vrátí hrabě! Víme oba, jak to

dopadne, když tady zůstanete! Když člověk pochybí jednou, bude v tom pokračovat, když už k tomu neštěstí došlo – bude čím dál opovážlivější – až se to nakonec provalí! Takže se sbalte, a pryč odtud! Potom panu hraběti napíšete a ke všemu se přiznáte, jen ne, že jsem to byl já. To v životě neuhádne. Podle mě ani nemá zájem se to dozvědět.

Slečna: Pojedu, když pojedete se mnou!

Jean: Zešilela jste, ženská? Slečna Julie uteče se svým sluhou! Pozitří toho budou plné noviny a pan hrabě to nepřežije!

Slečna: Nemůžu odjet! Nemůžu tu zůstat! Pomozte mi! Já jsem tak unavená, tak příšerně unavená! Poručte mi! Uved'te mě do pohybu, protože já už nedokážu myslet, ani jednat!

Jean: Vidíte, jaká jste bačkora! Co vy se máte co nafukovat a nosit nos vysoko, jako byste byli páni tvorstva! Tak dobře, já vám tedy poručím! Jděte nahoru a oblečte se; vemte si peníze na cestu a pak přijďte dolů!

Slečna: (šeptem) Pojďte se mnou!

Jean: K vám do pokoje? – Už zase blázníte! (Na chvíli zaváhá.) Ne! Jděte! Okamžitě! (Vezme ji za ruku a vede ji ven.)

Slečna: (na odchodu) Mluvte se mnou trochu vlídně, Jeane!

Jean: Když někomu poručíte, zní to vždycky nevlídně, jen to hezky poznejte na vlastní kůži! (Zůstane sám, ulehčeně si vydechne; sedne si ke stolu, vytáhne notýsek a pero; chvílemi počítá nahlas; němohra.)

V tom přichází Kristina, oblečená do kostela. Odtuší, co se v noci stalo:

Kristina: Brrr! To bych si bývala nikdy nepomyslela. Ale fuj! Fuj!

Jean: Snad na ni nežárlíš?

Kristina: Ne, na tu ne! Kdyby to byla Klára nebo Sofi, tak bych ti oči vyškrábala! – No, tak už to holt je, proč, to nevím. Ne, to je ale hnus!

Jean: Takže se na ni zlobíš?

Kristina: Na ni ne, zato na tebe! To byla hanebnost, odporná hanebnost! Chudák holka! – Viš, co ti povím – já v tomhle domě nezůstanu. Když člověk nemůže mít úctu k panstvu.

Jean: A proč by k němu měl mít úctu?

Kristina: No, to mi vysvětli, když jsi takový chytrák! Přece nebudeš sloužit u lidí, co se chovají nepřístojně, ne? Člověk jako by tím sám sebe zneuctíval, aspoň já to tak cítím.

Jean: To je možné, ale zase se můžem utěšovat tím, že nejsou o nic lepší než my!

Kristina: Ba ne, to bych neřekla, protože když nejsou oni lepší, tak nemá smysl snažit se, aby z tebe byl lepší člověk. – A co pan hrabě! Co ten už si zažil trápení! Ježíši Kriste! Ne, já v tomhle domě nezůstanu! – A ještě s takovým jako ty! Kdyby to byl aspoň přednosta berňáku... kdyby to byl nějaký lepší chlap...

Jean: Cože?

Kristina: Ale no jo! Ty taky nejsi k zahození, jenže pán a kmán, to je holt jednou rozdíl. – Ne, tak tohleto s naší slečnou teda nikdy nezapomenu! – Slečna, taková pyšná, na mužské vždycky tak nabroušená, koho by to napadlo, že půjde a ještě ke všemu s někým takovým! Ona, a to chtěla zastřelit fenku, když se spustila s mopslíkem! – Ano, přesně

jak to říkám! – Ale já tady nebudu, čtyřicetátého října je výpovědní termín, tak se seberu a jdu!

Jean: *A pak?*

Kristina: *No, když už na to přišla řeč, tak by bylo pomalu na čas, aby ses taky po něčem poohlídnul, když se budeme brát.*

Jean: *Prosím tě, po čem bych se poohlížel! Takové místo, jako mám tady, neseženu, když se ožením.*

Když Kristina opustí kuchyň, vejde Slečna oblečená na cestu a sdělí Jeanovi, že má do začátku dostatek peněz a žádá ho, aby s ní odjel. Jean souhlasí. Ale vrací se Kristina. Slečna v ní jakoby hledá oporu před Jeanem, ale Kristina se tím nenechá zmást. Z oblečení je jí jasné, že Jean a Slečna chtěli utéct. A tak Slečna vyjeví Kristině plány o hotelu ve Švýcarsku a vyzve ji, aby odjela s nimi. Kristina odmítá dělat někomu takovému, jako je Slečna, kuchtu a Jean ji napomíná. Dojde k výměně názorů, při níž vytane, že jak Jean, tak Kristina okrádají své pány. Kristina odchází sama do kostela, aby došla odpuštění za sebe i za Jeana. Po jejím odchodu se ptá Slečna Jeana, zda z této situace vidí východisko, řešení. Jean naznačí, že vidí východisko v sebevraždě, ale hned připojí: *Ale pozor! Já bych to neudělal! Protože mezi námi je rozdíl.*

Slečna: *(s břitvou v ruce) Já chci! Ale nemůžu! – Otec taky nemohl, tenkrát, když to měl udělat!*

Jean: *Kdepak, ten to nesměl udělat! Musel se nejdřív pomstít.*

Slečna: *A teď se skrze mě mstí zase moje matka!*

Jean: *Vy jste otce nemilovala, slečno Julie?*

Slečna: *Milovala, nesmírně, ale asi jsem ho taky nenáviděla. Určitě to tak bylo, i když jsem si to neuvědomovala. To on mě vychoval tak, abych opovrhovala svým vlastním pohlavím, to on ze mě udělal napůl ženu a napůl muže! Čí je to vina, že se tohleto stalo? Otcova, matčina, moje vlastní! Já přece nic vlastního nemám! Nemám jedinou vlastní myšlenku, všechny jsou od matky, a to poslední – to, že všichni jsou si rovni – to mám od něho, od mého snoubence – a proto říkám, že je neřád! Tak jak by to mohla být moje vlastní chyba? Svalovat vinu na Ježíše, jako to dělá Kristina – to ne, na to jsem moc pyšná a moc chytrá – taky díky otci a jeho výchově – a že se bohatý nedostane do nebe, to je lež, a Kristina má peníze na knížce, ta se tam tedy určitě nedostane! Čí je to chyba? – Co nám záleží na tom, čí je to chyba, stejně ponesu vinu já! I následky ponesu!*

Jean: *To ano, jenže –*

(Dvakrát ostře zazvoní zvonek. Slečna vyskočí.)

Jean: *(Převléká si kabát.) Pan hrabě se vrátil! – Teď jestli Kristina – (Jde k mluvítku, zaťuká a poslouchá.)*

Slečna: *Teď už uviděl tu zásuvku?*

Jean: *Tady Jean! Prosím, milosti! (Poslouchá. Co říká hrabě neslyšíme.) Prosím, milosti! (Poslouchá.) Prosím, milosti! Okamžitě! (Poslouchá.) Hned, milosti! (Poslouchá.) – Ano, prosím! Za půl hodiny!*

Slečna: *(krajně úzkostlivě) Co říkal? Ježíši Kriste, co říkal?*

Jean: *Za půl hodiny si přeje holínky a kávu!*

Slečna: *Tak tedy za půl hodiny! – Bože, já jsem tak unavená.*

Ničeho nejsem schopná, nejsem schopná se kát, nedokážu utéct ani zůstat, žít ani umřít! Pomozte mi, prosím vás. Poručte mi, a já poslechnu jako pes! Udělejte mi tuhle poslední službu, zachraňte mou čest, zachraňte jeho jméno! Víte, co bych měla chtít, ale nechci, tak to chtějte vy a poručte mi, abych to udělala!

Jean: *Já nevím – ale já už teď taky nemůžu – nechápu to – úplně jako by mě tenhle kabát předělal – nemůžu vám poručit – a teď, co se mnou mluvil pan hrabě – tak – nedovedu to pořádně vysvětlit – ale to ten zatracený slouha mi vězí v zádech! – já mám pocit, že kdyby teď pan hrabě přišel dolů – a poručil mi, abych se podřezal, tak to na místě udělám.*

Jean vtiskne Slečně do rukou břitvu, ale není schopen, ač to Slečna žádá, slovy podpořit teď už její sebevražedný záměr. Když se poznovu ozve ostré zazvonění hraběcího zvonku, Jean sebou trhne, pak se napřímí a vysloví poslední slova hry: *Je to příšerné! Ale jiné řešení není! – Jděte! Na to Slečna rozhodně vyjde dveřmi. Hra končí.*

Toto převyprávění hry s ukázkami dialogů je třeba vnímat jen jako její pouhopouhý nástin, stručnou informaci. Její skutečné převyprávění by bylo delší než hra sama. Strindbergův text je dílem dramatického básníka, v němž je obsaženo více mezi řádky, než v nich samotných. Ostatně, sám autor o své hře říká:

„Co se dialogů týká, rozešel jsem se poněkud s tradicí, protože jsem ze svých postav nenadělal katechety, kteří kladou hloupé otázky, aby vyvolávali vtipné odpovědi. Vyhýbám se zde matematické symetrii vykonstruovaného francouzského dialogu a nechávám mozek pracovat nepravidelně, tak, jak pracuje ve skutečnosti: tam se také žádné téma nevyčerpá až do dna, spíš jeden mozek poskytuje druhému zcela namátkou něco, čeho se může chytit. Proto i dialog těká, v prvních scénách se zásobuje materiálem, který pak zpracovává, vyzvedá, opakuje, rozvíjí, znásobuje, stejně jako téma v hudební skladbě.

Děj je také dostatečně nosný, a jelikož se vlastně týká pouze dvou osob, spokojil jsem se jen s těmito dvěma, jen jednu vedlejší postavu jsem připojil, totiž kuchařku, a nešťastný duch otcův nechávám vznášet se nad a za vším, co se tu odehrává. To vše proto, že moderní diváky ze všeho nejvíc zajímá právě psychologický děj: našim vědyčtivým duším nestačí vidět, že se něco odehrává, chtějí také vědět, jak k tomu došlo. Chceme vidět drátky, soustrojí, prozkoumat dvojité dno kufru, ohmatat si kouzelný prsten a zjistit, jak je spojený, nahlédnout do karet a objevit, jak jsou označené.“

Tato pasáž je citována z autorovy předmluvy ke hře. Předmluva by neměla uniknout pozornosti inscenátorů.

Text uvedený hry vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav Praha v roce 2000 v souborném vydání her Augusta Strindberga nazvaném *Hry I*. Lze jej objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha 1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 330,- Kč.

Dramaturgický pozorník připravil a napsal
Milan Strotzer